КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ

К . КАРАСАЕВ АТЫНДАГЫ БИШКЕК ГУМАНИТАРДЫК УНИВЕРСИТЕТИ

социология КАФЕДРАСЫ

МАГИСТИРДИК ИШ

ТЕМА : « Дин социологиясы нын өнүгүүсүндө ИБН ХАЛДУНДУН РОЛУ »

Илимий жетекчиси : Социология илимдеринин кандидаты , доц . Малтабарон Б . А .

Аткарган : 2 - курстун МсС - тобунун магистранты ,Садык Коку

БИШКЕК – 2009

Академик Кусеин Карасаев атындагы Бишкек Гуманитардык Университетинин Социология кафедрасынын

2 - курстун Мсс - 07 тобунун магистранты

САДЫК КОКУнун

магистердик ишине

РЕЦЕНЗИЯ

Магистердик диссертацияда азыркы кездеги социологиялык илимде ак так болуп изилденбеген орто кылымдын атактуу ойчулу ибн Халдундун илимине көз салган . Азыркы Кыргызстандагы диний абалды жана дин социологиясын калыптануудагы маселелерин караган .

Магистердик диссертация киришүүдон , 2 главадан , 4 параграфтан , жыйынтыктоодон , пайдаланылган адабияттардан жана 3 тиркемеден турат .

Биринчи главала магистрант дин социологиясына ибн Халдундун кошкон салымын , анын көз карашын тарыхый иликтоо кылган жана дин социологиясынын теорияларынын калыптанышына талдоо жүргүзгон .

Экинчи главала азыркы учурдагы Кыргызстандагы диний абал , ошондой эле жаштардын динге болгон көз каранын социологиялык талдоого алган жана таблицалар , диаграммалар магистердик диссертацияда туура пайдаланган .Жыйынтыктоодо магистердик иштин натыйжаларын жана мамлекеттин өкүлдөрүно корсотмо берген .

Жалпысынан айтканда магистрант Коку Садыктын изилдөө диссертациясына он таасирдемин жана ага социологиялык илимдеринин магистри деген наам бергенге тактыктуу деп ойлойм .

Рецензиялаган :
Саясат илиминин кандидаты , доцент ,
Саясат жана укуктануу
кафедрасынын башчысы

К . Ч . Султанбеков

К . Карасаев атындагы
Бишкек Гуманитардык Университетинин
Социология кафедрасынын
2 - курстун мсс – 07 тобунун магистранты

САДЫК КОКУнун
магистердик ишине

ПИКИР

Магистердик иште социологиялык илимине европалык ойчулдардын айтымында « Социологиянын атасы » деген атка конгон орто кылымдын атактуу ойчулу ибн Халдундун илимине көз салган . Ошондуктан магистарнт Садык Кокунун ишинин актуалдуулугуна эч кандай шек жок .

Магистердик иш киришүүдөн , эки главадан , төрт параграфтан , жыйынтыктоодон , пайдаланылган адабияттардан жана тиркемеден турат .

Биринчи главада магистрант ибн Халдундун социологиялык көз карашын тарыхый иликтөө жасаган жана дин социологиясының теорияларынын калыптанышына изилдөө жүргүзгөн .

Экинчи главада Кыргызстандагы диний уюмдардын коомго тийгизген таасирин караган . Ошонун ичинде азыркы учурдагы Кыргызстандагы диндердин абалы , Бишкек шаарынын жаштарынын динге болгон коз карашын конкреттик социологиялык изилдоо өткөргөн жана ал маалыматтарды талдоо жургузгон . Ал эмпирикалык маалыматтарды таблица , диаграмма түрүндө магистердик иште коп колдонулган .

Жыйынтыктоодо магистердик иштин натыйжаларын жана мамлететтин окулдоруно беш сунуш берген (кара диссертациянын 66 б .) .

Жыйынтыктап айтканда 2 курстун МСС - 07 тобунун магистранты Коку салыктын магистердик иши илимий таалаптарга жооп берет жана анын автору социологиялык илимдеринин магистр деген наам берууте тактыктуу .

Илимий жетекчиси ,

социологиялык илиминин кандидаты ,

БГУчун социология кафедрасының доценти ,

Кыргызстандын социологиялык ассоциясынын

Вице - президенти

БАКЫТБЕК АМИР

Мазмуну :

Киришуу ……………………………………………………………………..…..…3

Глава 1. Дин социологиясына Ибн Халдундун кошкон салымы………...6

1 . 1 . Ибн Халдундун социологиялык көз карашы ………………..…………6

1. 2. Дин социологиясының теорияларынын калыптанышы ………………17

Глава 2. Кыргызстандагы диний уюмдардын коомго

тийгизген таасири……………………………………………………………..…34

2. 1. Азыркы учурдагы Кыргызстандагы диний абал ……………….………34

2. 2. Жаштардын динге болгон көз карашы

(социологиялык талдоо) ……………………………………………………..……..54

Жыйынтыктоо . . ……………………………………….……………………..65

Пайдаланылгын адабияттар ……………..………………..…..…………67

Тиркеме 1…………………………………..…..…………………..…………..71

Тиркеме 2 ……………………………………….………………………………73

Тиркеме 3 ……………………..……………………………………………… ..7

Киришүү

Ишти актуалдуулугу. Кыргызстанда дин маселесинин азыркы учурдагы абалы, анын дүйнөлүк саясатка окана эл аралык мамилелерге тийгизген таасири, анын ичиндеги агымдар жана багыттар , деструктивдүү көрүнүштөр , аларды шарттаган себептер кетиштүү изилдене элек . Бул багытта айрым макалалар, брошюралар жарык көргөн менен фундаменталдуу изилдоолор жокко эсе . Коомдук гуманитардык илимдерибиздеги бул кемчиликти Республикалык масштапта көңүл булурбаса , кагаз гага бетинде калууда . Мамлекет менен диндин ортосундагы мамилелерден тартып , исламдын дүйнөдөгү азыркы учурдагы абалын , анын ичиндеги экстремисттик корүнүштөрдүн пайда болуу себептерин терең ачып берүүчү материалдыр жокко эсе . Ушундай кырдаалда дин маселелери капутарга түздөн - түз таасирин тийгизбей койбойт .

Диний коз караштагы социологиялык ой - жүгүртүүдө алгач ирет өзүнчө бир кадыр - нускалуу кептер , жекече ой - пикирлер жана накыл сөздер түрүндө калыптанган . Алардын башкы темасы ата - энелер менен балдардын жүрүм турумдарынын , мамилелеринин эрежеси жана коомдогу саясий экономикалык абал камтылган . Ушундай ой - толгоолордун баары бүгүнкү күнгө чейин макал - лакап , санат - насыят , терме , накыл сөз , нускалуу кеттер түрүндө жетип келген . Азыркы экономика , саясат таануу , социология , укук таануу , философия , медицина - сыяктуу илимдерди Батыштын окумуштуулары аркылуу таанып келе жатабыз , ал гана эмес , Батыш коомун окуп үйрөнүп , анализдөөгө да шашылабыз . Бирок , ошол эле учурда Чыгыш ойчулдары Асогоруда саналып өткөн илим - билимдерди Батыштын окумуштууларына чейин эле ыйык Курандын негизинде чагылдырып , бир топ эмгектерди калтырып кетишкен .

Демек , иштин актуалдуулугу алгачкы социологлык концепциянын теоретиги , Чыгыш ойчулу ибн Халдундун көз карашын азыркы социалдык

экономикалык кризис маалында пайдалануу , кенири талкуулоо ,жайылту негизинде алынган . Диний ишеним инсандын рухий онугусун калыптандыруудагы эн маанилүү фактор болуп келген . Адамдын курчап турган чойрого , табиятка , жан - жаныбар жана аламларга болгон сүйүүсү болмоюнча ишеним да , дин да болбойт . Барлык эле диндердин негизги темасы адам , сүйүү , бала , таалим - тарбия болуп келген . Орто кылымдагы коомдук түзүлүш менен азыркы учурдагы коомдук түзүлүштүн айырмасы бар болсода , улуу адам , коомдук байланыш маселелери бирдей бойдон калууда .

Ошондуктан , Кыргызстандагы козу карындай жайнаган ар кандай диний агымдардын , секталардын мамлекеттин тышкары жүргүзгон саясаты жалпы социалдык - экономикалык абалга терс таасирин тийгизүүлдо , озгочо андай кубулуштун курманчылыгына жаштар кабыл болушууда . Бул жерде мамлекеттик деңгээлде каттуу тартип , илимий анализ жүргүзүлбосо , дуйно жузуно коркунуч туудурган терротизм маселеси да бизди каптап келишинде күмэн жок .

Иштин илимий денгээлде изилдениши . Рухий біналуулуктардын түгөнгүс булагы элдин озү экендиги талашсыз. Тарыхта аты калган улуу инсандар , ошол эле ал - Фараби , Ибн Халдун , Рудаки , Ибн Сина , Фирдоуси Алишер Навои , Захираддин Бабур жана алардын кийинки канчалаган атагы алыс кеткен инсандардын чыгармачылык талантынын өсүшүнө элдик жазма жана оозеки чыгармачылык демоор болуп берген .

Социология илиминде коомдогу диний маселелер Э . Доргкейм , Б . Малиновский , А . Радклифф - Браун , М . Вебер , Н . Смель зер , Т . Парсонс , Э . Гидденс , п . Бурдье , И . Валлерстийн жана башки теотериктердин парадигмаларында кезири талкуугa алынып келген

Кыргызстанда дин социологиясы менен К . Исаев , С . Нурона , Б . Малтабаров жана башкалар иштеп келишет . Андан тышкары айрым бир

окуу жайларда дин социологиясы атайын сабак катарында студенттерге , магистранттарга , аспиранттарга окутулуп келет .

Магистрдик иштин предмети болуп , респонденттердин , жаштардын ислам динин туткандардын динге болгон көз караштары , ой - пикирлери , Иштин обьектиси катарында 16 жаштан 35 жашка чейинки жаттар камтылды

Магистирлик иштин максаты Ибн Халдундун диний көз карапынан негизнде , азыркы кыргыз коомундагы жаштардын динге болгон мамилесин талдоо жана ар кандай секталарга , диний партияларга болгон көз карашын аныктоо .

Конулган максатка жетиш үчүн төмөндөгүдөй милдеттер коюулду :

- тарыхый цивилизациянын жана социологиялык концепциянын биринчи теоретиги Ибн Халдундун социологиялык көз карашын ачып берүү ;

- дин социологиясының теориясынын калыптанышына терең анализ жүргүзүү ; -

откоел мезгилдеги кыргыз коомуна ар кандай диндердин тийгизген таасирин чагылдыруу ;

- социологиялык изилдөөнүн жардамы менен ислам динин туткан яжаштардын башка динге болгон мамилесин аныктоо .

Иштегн изилдөөнүн эмпирикалык негизин Бишкек шаарында жаштар арасында жүргүзүлгөн социологиялык изилдөөнүн жыйынтыктары эсептелет . Андан тышкары диний социологиялык материалдарга тиешеси бар малыматтык материалдар кенири колдонулду .

Магистрдик иш эки баптан , торт параграфтан , пайдаланылған адабияттардын тизмесинен , социологиялык изилдөөнүн программасынан турат . Биринчи бапта улуу социолог Ибн Халдундун социологиялык коз карашы , диний социологиянын теоретикалык деңгээли кеңири талкууга алынган . Экичи бапта социологиялык изилдөөнүн жыйынтыктары жазылды .

Глава 1 . Дин социологиясынын теоретико - методологиялык негиздери

1. 1. Ибн Халдундун социологиялык көз карашы

Абдуррахман Ибн Халдун (1332- 1406)тарыхый цивилизациянын жана социологиялык концепциянын биринчи теоретиктеринин бири. Улуу философ Арнольда Тойнби, Ибн Халдунду ислам окумуштуусу «философиянын тарыхын ойлогон жана түзгөн , кандай гана мезгил жана эл болбосун , анын эмгектери ал гана эмес Адам акыл эсинен жаралгандардын эң жогорку деңгээлде турат » , - деп белгилеп кеткен .

1332 - жылы Ибн Халдун Тунистеги белгилүү уруунун үй - бүлөсүндө төрөлгөн . Анын чоң атасы Хафсид династиясынын учурунда финансы министри болгон. 16 жашында жетим калып, Тунис султанынын короосунда кызмат отоодон баштады , кийин Фес султанынын катчысы болду , грана эмиринин Кастилия падышачылыгында элчиси болуп турду , Бужи султандын кеңешчиси болду . Өмүрүнүн акырына чейин Каирде жашады , жогорку соттун (кады) милдетин аткарды жана Аль - Азхар университетинде мусулмандык укуктар боюнча сабак берген . Олөөр алдында окумуштуу Тимурга (Тамерлан) кызмат отоп , анын тапсырмасы аркылуу мекени Магриб (ислам дүйнөсүнүн батышы - азыркы Тунис , Алжир , Марокко) Ажөнүндө түзүп чыккан . Окумуштуунун ар кандай башкаруучуларга кызмат өтөгөнү анын ошол мезгилдеги саясий турмушка жигердүү катышкандыгынан кабар берет жана Ибн Халдундун тарыхый – социологиялык ой жүгүртүүсүнө түздөн - түз байланыштуу .

Ибн Халдундун биографиялык өмүр жолун үч топко бөлүп кароого болот :

1. Анын саясий ишмердүүлүгү Магриба (азыркы Марокко) шаарында 20 жылга созулган;

2. Илимий эмгек менен алектенген 4 жылы Ибн Саламдын короосунда откөн. Бул жылдары ал саясий чөйрөдөн алыстап кенен кесир илимий ой

жүгүртүүгө мүмкүнчүлүк алган . Ибн Саламдын короосунан чыккандан кийин саясатка аралашкан жок , ал китеп жазуу ,сабак берүү иштери менен алектенди.

3. Балдарга билим берүү жана соттук ишмердүүлүк убагы 18 жылга созулган .

Ибн Халдундун кенири талкууга алынган «Чоң тарых» чыгармасы, же карабдардын, аджамдардын, берберлердин жана алардын бийликке ээ болгон замандаштарынын күндөлүгү жөнүндө жана мисалдар менен окуткан китеби». Озгочо чыгарманын кириш сөзү « Мукаддима » деген ат менен белгилүү . Чыгарма ошол доордогу социалдык - экономикалык жана саясий жашоонун энциклопедиясы .

« Мукаддима » фрагментинде ойчулдун адамдын социалдык жаратылышына жана дүйнө таанымына , мамлекеттик онүгүүнүн эволюцияларынын мыйзам ченемдүүлүгүнө , ийгиликтүү башкаруу маселелерине көңүл бурулган . Анда династиялардын циклдык алмашуусун илимий деңгээлде социодинамилык көз караште түшүндүрүлгөн , маңызында саясий , аскердик , психологиялык , экономикалык , географиялык , климаттык жана башка факторлордун татаал карым - катнашын талдаган " [1].

Новосибирлик профессор Николай Розов « Ибн Халдундун мыйзамдары » деген эмгегинде азыркы россиянын саясий жашоосунда Ибн Халдундун изилдөөсүнүн актуалдуулугу жонундо белгилеп кетет . Ал мындай деп жазат: «Ясно, что аспекты и факторы средневекового египетского общества радикально отличаются от современных российских . Однако сам взгляд средневекового египтянина оказывается весьма проницательным, а подход к учету множественных причинных связей и циклических закономерностей- вполне современным и поучительным Неудивительно, что идеи Ибн Халдуна сейчас развиваются и уточняются в

[1] Историко- социологический трактат ибн Халдуна «Мукаддима» М., 1965; тонсалтипа А М., 1965; изнатенко А.А. ибн Халдун.М.,1980

математическом моделировании зарубежными и отечественными ввторами [2].

Жогоруда белгиленип кеткендей , бул Ибн Халдун жонундо бир гана нерсени чагылдыра алат , анын чыгармасын толугу менен түшүнүү үчүн ошол мезгилдеги руханий баалулуктардын чөйрөсүн толугу менен кабылдашыбыз керек .

Ибн Халдундун жашоосу жана чыгармачылыгы ислам баалулуктарынын негизинде , исламдык нравалык кодексте , маданиятта жана этикада , коомдук турмушта , экономикалык жана саясий түзүлүште , Кудайдын жазмышында жана жаратылыштын мыйзам ченемдүүлүгүнде камтылган ,

Исламда айтылгандай , Адам баласы күнөөсү жок терелген жана Алланын алдында улутуна , жынысына , расасына карабастан бирдей . (Куран 49: 13) .

Ибн Халдун ар кандай элдердин , урууларды жана цивилизациялардын салттарын , саясий жана экономикалык түзүлүшүн изилдеген . Инсандын калыптануусундагы коомду , мамлекетти , маданиятты , элдин жашоо шартын . нравалык жана дүйнө таанымынын негизинде мыйзам ченемдүүлүгүн , себебин байланыштыруу менен аныктаган .

Улуу врач Ибн Сина , математик Аль - Хорезм сыяктуу Ибн Халдун дин менен илимди бириктирген окумуштуу ойчулдардан . Улуу мусулман ойчулу Ибн Халдун орто кылымда Адам баласынын өнүгүүсүнө баа жеткине салтымын кошкон . Алар ыйык Курандын аяттарын чечмелеп карапайым калкка жеткизишкен . Буга күбөө катары улуу ойчулдардын эмгектеринде калган л менен илимдин байланыштары .

Сошиолог Ибн Халдун цивилизацияның ar Ибн Халдун шивлизаннын кыйрашынын себептерин ен . Бирден - бир илимі шмердүүлүгүнде цивилизацияның

[2] отец социологии-ибни халдун .наука,влохновленная кораном.мухамед саляхетдинов,председатель Ассоциайии общественных обьединений ‘’Собрание’’-2006.

гүлдошу жана кыйрашынын себептерин талдоого арнаган . Ибн Халдун элди | жана мамлекет кризистен жана кыйроодон сактап калуунун жолдорун , ал гана эмес Кооимдук - экономикалык стабилдүүлүктү , улуттун гүлдөп өсүүсүн Жана экономикалык кыйроодон сактануу , мамлекеттин саясий олүмүнөн Жени шпилациянын кыйроосун алдын алуу боюнча сунуштарды иштеп маккан . Алар томондо кенири берилген :

1. Менчиктин жана ишкерлердин укуктарын коргоо жана тартипке келтирүү ;

2. Мыйзамды басымдуулугу жана акыйкаттыкты орнотуудагы сот системасынын туруктуулугу :

3. Коомдук коопсуздук жана соода коммуникациясынын коопсуздугу ;

4. Иш менен камсыз кылуу , оидүрүмдүүлүктү жана кирешени жогорулатуу үчүн салыктын ставкасын төмөндөтүү ;

5. Бюрократиялык аппараты жана жалданган армиянын санын кыскартуу менен бирге алардын эффективдүүлүгүн кыскартуу ;

6. Соода тармагына , өндүрүшкө жана коммерциялык иштерге мамлекеттин кийлигүүшүнүн чектоо ;

7. Мамлекеттик баа коюуга жол бербөө ;

8. Мамлекеттин колдоосу менен базарды монополизация кылууга жол бербоо ;

9. Мамлекеттин чегинен тышкары моненталык саясатты жүргүзүүгө , акча менен спекуляция жасоого тыюу салынсын ;

10. Калктын өсүшү жана базардын ийрилештиришинин өсүшү ;

1 1. Чыгармачыл билим берүү системасы көз карандысыз ой жүгүртүүчү жана иштоочүлөрдү кызыктыруу ;

12. Жамааттык жоопкерчилик кана акыйкат коомду түзүүдө акыйкатты ички дүйнө менен сезүү .[3]

[3] Историко соло нески трактат ибн Халдуни « Мукаддима . М . , 1965 ; *Ігнатенко* А . Ибн - Халдун .

Жогоруда корсөтүлгондой , Ибн Халдун адамдын экономикалык жигердүүлүгүн акыйкатсыз кийлигишүүлөрдон , уятсыз конкурентерден , монополистерден , мамлекеттен колунан келишинче корголоого аракет Жасаған ,

Кудайдан коркон жана ишенген мусулман катары Ибн Халдун коомдун бейпилчилигине , акыйкаттык суроолоруна өзгөчө көңүл бурган . Коомдук акыйкат боюнча, айрыкча экономикалык чойроде , бирден - бир улуттун өнүгүшүнө , гүлдөшүнө жаңа калыптанышына « акыйкат аркылуу гана жетүүгө болот » . Ибн Халдундун коомдук акыйкат түшүндүрмосундо «акыйкат - адамдар арасындағы баланс » - деп , курандын табигый принциптеринин негизинде чечмелеген .

Курандын аяттарын жана халистеринде кеңири адамдардын укуктарын тебелегендер , акыйкатсыздыкты караттат дегендей , Ибн Халдун экономикалык чөйрөдө акыйкаттыктын принциптерин чечмелеп кетет : « Ким , менчиктин укуктарын бузса , ал акыйкатсыздыкты каратат акыйкатсыздыкты жаратат . . . Ким , бироонун менчигин күч менен тартып алса , ал акыйкатсыздыкты жаратат . . . Ким , акыйкатсыз салык жыйнаса , ал акыйкатсыздыкты жаратат . . . » . [4]

Жыйынтыктай келгенде , Ибн Халдун Аллах тарабынан бекитилгендей , коомдук мыйзамдын биринин негизин так чечмелеп кеткен . Анда ойчул , аң сезимдин чектелүүсүн , руханийсиздик ясана батыш дүйнөсүнүн лидерлеринин ачыктан ачык колдонушу - « акыйкатсыздык цивилизацияны кыйратат » .

Ибн Халдундун социалдык- саясий көз караштарынын биринде, социалдык карым- катнашта адамдар бири- бирине конүн калу аркылуу мамиле жасашат. Кандай гана коом болбосун, бирин бири тартуу, бири бирине көнүп калу менен жашашат, эгерде бирин бири тартуу күчүн жоготсо

[4] Коринические сказания. М. 1991. С. 44

коомдун жоголушун алып келет . Ибн Халдундун оюу боюнча , бири - бирине көнүп калу адамдардын жашоосуна чоӊ түрткү берет , Адам баласы башка адамдар менен болгон карым - катынаштагы өзүнчө бир сезим . Азыркы социологиядагы биригүү же социалдык кайдыгерсиздик түшүнүктөрүнө шайкеш келет .

Аны менен бирге Ибн Халдун коомду экиге бөлөт : цивилизациялуу эмес жана ивилизациялуу . Адамдардын социалдык жашоосундагы биринчи баскыч озүнө сиӊип каган өзгөчөлүктөрү менен цивилизациялуу эмес . Мындай коомдо , жашоо - тиричиликтин бирден - бир булагы болуп айыл чарбачылыгы жана мач чарбачылыгын өнүктүрүү , адамдар минималдуу талаптарын канааттандырат .

Чолдө жашагандар (цивилизациялуу эмес коомдо жашоочулар) кардуулугу , согушчандыгы , катуулугу менен айырмаланат . Алардын арасында уруулар арасындагы никелешүүлөр көп . Уруулардын улууларына баш ийүү алардын негизги мүнөзүгнө жатат .

Ал эми шаардыктарда жашоо башкачараак . Шаардыктар шаардын мыйзамдары менен жашоо - тиричилик өткөзүп , өздөрүнүн күчтүүлүгүн жоготуп салышкан . Эркин үй - бүлө куруу басымдуулук кылгандыктан , тууганчылык мамиле озүнүн маанисин жоготуп койгон . Шаардык башкаруу абсолютизм мүнөзүнө ээ .[5]

Ибн Халдундун айтканы боюнча , шаардык жашоо цивилизациянын кыйрашына жол ачат , анын себеби катарында бири - бирине көнүп калуу мамилесинин жоголушу . Шаардык жашоо талаптардын жогорулашын жогорулатат жана копкончүлүккө түрткү берет , коллективке байлануусун азайтат . Андыктан , бири - бирин колдоо маселеси өзүнүн маанисин акырындык менен жогото баштайт . Жыйынтыгында , бул коллективдин

[5] Социум и разум . Рационалистические течених арабо - исламской общественно - политической мысли Сосанснековы Рационалистическая традашия и современность : Гласний и Средний Восток . М., 1990. С 160 – 164.

мүчөлөрүнүн түйүндөрү чечилип , башка улуттарга бат эле багынып берет жана алардын жоголушуна коркунучтар жаралат .

Бири - бирине көнүп калууну мүнөздөп келип , анын түпкү максаты олкөнү башкарууга жетишүү деген . Айтмакчы , адамдарды бири - бирине көнүп калууну менен гана байланышта кармаса болот . Ойчул айткандай Адам бул өзүнүн жаратылышында агрессивдүү жандык , социалдык жашоодо башкалардын укугун тебелоого жөндөмдүү , ошондуктан , агрессияны токтотуу үчүн күч кубатты колдонууга туура келет . Бул жерде Ибн Халдун дагы бир жолу башкаруунун керектиги жөнүндө баса белгилеп кетет . Башкаруунун керектиги коомдогу укук бузууларга каршы туруу максатында , күч колдонуу жана кугунтуктоо - бул башкаруунун табигый муктаждыгы .

Ибн Халдун белгилегендей , өкмөт бул топ , кандайдыр бир территориянын биримдүүлүгүндө өзүнүгендей , өкмөт бул топ , кандайдыр бир территориянын биримдүүлүгүндө өзүнү бийлигин орнотот жана кандайдыр бир мөөнөттө бийлик жүргүзө алат .

Өкмөттө жана цивилизацияда , адамдар сыяктуу эле , табигый кубулуштар бар : төрөлүү , өнүгүү , ийгиликтерге жетишүү жана картайат , кыйроого учурайт , өчөт . Ошол үчүн Ибн Халдун цикл теориясын далилдеп чыгат , андан кийин батыш окумуштуусу В . Парето иштеп чыккан .

Философиянын тарыхында ал дайыма тарых бул келечекке жол ачкан жарык деген ойго бекем туруп келген . Ата - бабалардын жашоосун изилдөө келечекке умтулуудагы багыт . Көп окумуштуулар Ибн Халдундун ыйык Курандын ар бир аяттарын жогорку деңгээлде сиңирип алганына таң беришет .

Жашоодон алган тажырыйба - бул тиричилик кылуу үчүн жана эки мүмкүнчүлүк аркылуу аракет жасоо :

1. табыгый нерселерге ээ болуу , аңчылык , мал жана айыл чарбачылыгын өндүрүү , соода жана башка иштер менен .

2. бироого кызмат кылуу жолу менен табигый эмес жол , бироолорго таянуусу өзүнүн алсыздыгын көрсетет .

Окмоттүн экономикага жана базар мамилесине кийлигишүүсү банкроттука алып келет , ал гана эмее сооданы талкалайт , акыры окмөт жана коом кыйроого дуушар болот .

Эгерде окмот элге жакшы мамиле кылса , бул адамдарга үмүттү жана коом үчүн кызмат кылууга күч кубат берет . Коомдун өнүгүүсү менен калктын саны жана экономика өнүгөт . Өндүрүштө эмгектенгендердин саны көбөйүү менен коомдук жүрүш өркүндөйт .

Коомдун өнүгүүсү үчүн илимди өнүктүрүү чон түрткү берет . Ибн Халдундун айтуусу боюнча , дүйнө тааным адамды өзгөртөт жана ага кошумчалайт . Эгерде , шаардык менен чөлдө жашагандарды салыштырсак , шаардыктар түз көз карашы , баа берүүчүлүгү жана шашмалыгы менен айырмаланат . Илимдин өнүгүшү шаардын жана мамлекеттин өнүгүшү менен байланышта . Адам башка таланттарга муктаж боло баштаганда билим деңгээли кеңейтиле баштайт . Экономикалык жашоо төмөндөгөн сайын билимге болгон суроо талап дагы төмөндөйт .

Баардык билимдердин ичинен Ибн Халдунду география илими да абдан кызыктырган . Географиялык жайгашуу жана климаттык шарт Адам баласынын коомдук түзүлүшүндө эң жогорку ролду ойнойт , ал гана эмес анын психикасына жана жан дүйнөсүнө , диний ишенимдүүлүгүнө да таасирин тийгизет . [6]

Ибн Халдун жер шарын жети бөлүккө болот жана ар бир болукто жашаган элдердин өзгөчөлүктөрүн санап чыккан . Мисалга алсак , борбор бөлүктөгүлөр , башкача айтканда орто азия зонасында жайгашканлар . ченгелдеп жүрүшөт . Ошондуктан , алардын жашоосунун баардыгы билими , чыгармачылыгы , кийим - кечеси , тамак - ашынын баардыгы ченгелденген .

[6] Средневековые «пОучения владыкаМ »и проблематика Влассти исламе В Истории и современность, м., 1987. С. 34 -36

Климаттык шартын чөлдө жашагандарга жүрүм - турумуна да таасирин тийгизерин аныктаган ; « Физикалык жана нравалык жактан чолло жашагандар шаарлыктардан түп тамыры менен айырмаланышат . Алар шаардыктарга караганда жашоого шайыр мамиле кылышат , бекем дене түзүлүшү , бет түзүлүшүнүн тууралыгы , жашоого сергек мамиле жасоо жана билимди бат кабылдоосу менен айырмаланат » . Окумуштуу 14 - кылымдагы түндүк Африкалыктардын турмушуна анализдеп чыгып , социологияга так түшүнүктөрдү берген .

Кенири карап келгенде Азияда жана Африкада ислам динин жайылтуу кең мейкиндикти жараткан , эки полюстун татаал карым - катнашы жана тиричилиги . Алар шаардык цивилизация жана көчмөндөрдүн коомдук мамилеси . Көчмөндүк коомго табигый ич ара мүчөлөрүнүн арасындагы тендүүлүк жана шамдагайлык таандык . Цивилизациялык коомдо кошумча тамак катары бийлик менен башкаруунун мамилеси басымдуулук кылат .

Мындай спецификалык мамлекет башка факторлордун таасири менен экономикалык жашоого тийишүүгө мажбур болот . Ошону менен катар « державадагы адамдар » барган сайын жонокой кароодон алыстай баттайт . Андай жашоо өзүнүн кол алдындагылардан алыстата баштайт да , мамлекеттик аппараты күчөтүүгө жана армияны чыңдоого мажбур болот , ага байланыштуу экономикалык чөйрөдөгү жаңы талап - тоноолор башталат . Экономика деградацияга учурайт , салыктар түздөн - түз талап - тоноого айланат .

Мамлекеттин жашоосу оордой баштайт . Ал өзүн өзү жоготууга алып келет же алдуурак кошуналар тарабынан басылып алынат . Алар копчүлүк көчмөндөрдүн колуна дуушар болушат жана алар ал жерде жаңы нерселерди орнотууга аракет жасай башташат . Бирок , булл асаңы « державадагы адамдар » да жөнөкөлүгүнөн баштап сонунуна чейин кайталоого дуушар болушат – бул болсо циклдүүлүк » деп аталат . Бул циклды Ибн Халдун династиялык

ксенократиялык мамлекетке , 120 сылга үч тукумдун жашоосуна созуларын аныктаган (атасы - баласы - небереси) .

Ал гана эмес , Ибн Халдун өзүнүн окутуучусу Аль - Макризинин окууларына таянып мамлекеттик аппараттагы коррупция суроолоруна токтолуп кеткен , мамлюктардын бийлиги алдындагы Египеттеги инфиляциялык жүрүштөргө да мани бербей койгон эмес " . [7]

Ибн Халдундун бул концепциясынын негизги парадигмасынын мааниси **циклдүүлүк** жана ал менталитетти эске алуу менен бирге жакшы парадигманы келтирүүгө жетишип калган.

Куран китебинде жазылгандардын негизинде орто кылымдагы окумуштуулар жалпы маңызын алып келип такаган . « Аллахтын ыраазычылыгы үчүн кандай болсо дагы Кудайга ыраачылык билдириши керек . Текеберчилик ишенимди жоготкон . Адамдарга акыркы жолу кемчиликтерин оңдоого мүмкүнчүлүктөр берилген . Айрымдары гана Алланын элчисинин жолун жолдобосо , көпчүлүгү шылдыңдашкан , анын шакирттерин куугунтукка алышкан . Анда Аллах аларды жасалоо иретинде аябагандай табигый кырсыктарды жиберген (суу каптоо , жер титирөө , шамал ж . б .) анда Кудайга ишенгендердин айрымдары гана калбаса , баардыгы елүмгө дуушар болгон » .[8]

Ибн Халдун мамлекеттин өнүгүшүн теориялык жактан гана карабастан , аны ар кандай мезгилдеги , жердеги халифаттарга тажрыйба жасоого жа жетишкен . Мындай кадамга баруусуна ошол замандагы социалдык , саясий кризис , мусулмандарды бириктирүүнүн оордуна « ишенимди кылычка алмаштырып » калышкан . Ибн Халдундун түншүнүгүндө мусулмандык мамлекет өсүп - өнүгүдө төрт баскычты басып өттү .

- толук (таза) халифаттар тарабынан башкарылган халифат ;

[7] Социум и разум . Рационалистические течен арабо - исламской общественно - політической мели Средневековье / Рационалистическая традиции и современность Ближни и Средний Восток . М . , 1900 , С . 160 -164.

[8] Корантические сказании. М. 1991. С . 44. См . также : Там же . С . 40.

- халифаттын атрибуттарынын калдыктарын сактоо менен монархияга өтүү ;

- халифат деген атты гана калбаса , монархиялык мамлекетке айлануу ;

-бир мусулмандык мамлекеттин урашы .

Ибн Халдун башкарууну үч түрлүү формага бөлгөн – « табигый » монархия , « саясий » монархия жана « монархия жана халифат » .

Социологиянын улуу ойчулу Ибн Халдундун айткандары бүгүнкү заман башкача өзгөрүүлөргө дуушар болсо да өзүнүн баа жеткис маанисин жоготпой келет . Бул ыйык Курандагы аяттар кандай заман , коом болсо да Адам баласына калтырган зор байлык катарында кабылдообузга мажбур кылат . Мисалы , Ибн Халдундун бир эле циклдик теориясын алсак , Батыштын да окумуштууларынан алда канча алдыга кеткендигине күбөө болуп турабыз . Мындан ары Ибн Халдундун эмнектерин тереңдетип изилдөөбүз зарыл .

1. 2. Дин социологиясының теорияларынын калыптанышы

Динди социологиялык жактан илимий көз караштa кароо диндин социалдык, гносеологиялык, психологиялык өзөгүнүн негизинде аныкталат. Социалдык негизде экиге бөлүнөт: биринчи , материалдык жана экинчиден , саясаттын , мамлекеттин , моралдын , искусствонун , философиянын , илимдин руханий чөйрөдө каралышы . Социалдык көз караштын негизинде психологиялык жана гносеологиялык өзгөчөлүктөр келип чыгат .

Гнесеологиялык өбөлгө адам баласынын аң сезиминде диний түшүнүктөрдүн пайда болушу менен байланышта : диний кабылдоо , объективдик маңызга ээ , ал субъективдүү формада көрсөтүлөт . Диний аң сезимдин пайда болушу адамдын кабылдоосу менен байланышта , бирок адамдын спецификалык психологиясы да таасирин тийгизбей койбойт .

Диндин психологиялык негизинде адамдын психикасындагы составдык элементтери камтылган – ар кандай эмоциялык абал , маанайы , кайгырыуусу . Тарыхый өнүп - өсүүдө диний түзүлүш жана анан элементтери өзгөрүүгө душар болду . Алгачкы коомдо дин өз алдынча бөлүнүп каралган эмес , а кийинчерээк ал бөлүнүп каралууга дуушар болду . Азыркы учурда дүйнөлүк дин өзүнүн түзүлүшүнө ээ жана бир канча компоненттерден турат . Социологиялык талдоонун негизинде дин төмөндөгүдөй компоненттерге бөлүнөт :

1) Диний аң сезим ;

2) Диний иш аракет ;

3) Диний мамиле ;

4) Диний уюмдар .

Диний аң сезимди талдоодо ар кандай аспекттер бар :

а) диний аң сезимдин ар кандай деңгээли ;

б) жеке , топтук , коомдук диний аң сезим :

В) диний аң сезимдин эски түзүлүштөрүнөн калган динии Т орунон калган диний ишеним ,символдор , нормалар , баалулуктар , багыттары ж . б.;

г) социологиялык изилдоо үчүн эмоционалдык , диний ан с дык , диний ан сезимдин эрки ж .б.

Диний аң сезим эки деңгээлде каралат : турмуштук жана концерт Диний аң сезим концептуалдык деңгээлде диний догманы жана ар дүйнөнү жана адамды камтыйт . Анын катарына төмөндөгүлөр кирет.

1) теология — Кудай жөнүндө окуу ;

3) саясаттын , укук коргоонун , экономиканын ж . б . теолмас диний догманы жана ар кандай концепциясы ;

3) диний философия .

Диний иш чара тажырыйбалык - рухий менен дүйнөнү камтуу . Диний иш чаранын эки түрү бар – культтук жана культтук эмес . Диний иш чаранын негизги түрү культ болуп эсептелет . Культ – бул өзгөчө кыймылдын түзүлүшү , анда адамдардын жогорку күчтөрдүн күчүнө жана ага ишенүү.

Культтун түрлөрүнө төмөндөгүлөр кирет :

• диний бийлер;

• диний ырым – жырымдар;

• майрамдар;

• зиярат кылуу.

Культтун субъектиси- диний топ же ишенген индивид. Жекече культу иш чара кудай жолунда жүргөндөргө гана таандык.

Төмөндөгүдөй культтун каражаттары бар:

• сыйынуучу үй:

• диний искусство (архитектура, живопись, музыка).

• культтук буюмдар (шам, камчы, арча ж. б.).

Культтук иш чаранын жыйынтыктары жыйынтыктары төмөндөгүдөй:

• диний талаптарды канааттандыруу

•динии эмес талаптарды канааттандыруу (көркөм өнөр. Пикир алышуудагы талаптарды канааттандыруу ж . б.) ;

• динге ишенгендердин психикалык абалынын озгөрүшү (гармония , кубануу , өзүн - өзү өлтүрүү ж . б . акыбылы) ;

• диний топтордун биримдиги .

Культтук эмес иш чара өзүнө камтыйт :

• диний ойлорду иштеп чыгуу ;

• диний китептерге интерпретация берүү

• диний түшүнүктү жайылтуу ;

• уюштуруу - башкаруучулук иш чара .

Диний иш аракеттердин жүрүшүндө диний мамиле түзүлөт . Диний иш аракеттердин түрлөрүнө жараша алардын мамилелери культтук жана культук эмес болуп бөлүнөт .

Диний мамилелердин негизинде символдук ортомчу болуп төмөндөгүлөр:

а) жаратылыштын жандуу жана жансыз нерселери :

б) индивид же топтун өкүлү ;

в) тил - сүйлөм жана өзүнчө сөздер .

Диний уюмдар өзүнө диний топторду камтыйт . Диний топту бир коомчо катары кароого болот , алар динии жоролголордү жасоодо ясүрүшүндө пайда - Кудайдын үйү) - биримдик , такай жана айдыр бир диний багытка оппозициялык болот . Диний уюмдарга чиркөө , секталар кирет .

Церковь , чиркөө (греч . kylake - Кудайдын үйү) - бирима тартипте текшере турган мүчөсү болбойт . .

• Секта (лат . sekta - окутуу) кандайдыр бир диний багытка е мамиле жасайт . Бир канча убактан кийин секс диндерге сиңип кетет .

Коомдо дин бир нече социалдык милдеттерди аткарат.азыркы социологтар динди анализдод . томондогудой милдеттерге бөлген :

• компенсатордук милдет : дин чектелүүнү , алсыздыкты толуктайт . , оз тиричилигине нааразы болгондорду сабырдуулукка чакырат , тынчтандырат . ачуусун чыгарат ;

• дүйнө тааным милдети : дин дүйнөнү түшүндүрөт , ага баа берет , маанисин түшүндүрөт ;

• коммуникативдик милдет : дин пикир алышуу учурунда , культтук жана культтук эмес иш чарада пайда болот ;

• интегралдык милдет : дин аркы же берки коомдук факторлорго карабастан туруктуулукту колдойт ;

• регулятивдик милдет : диний баалулуктардын , ойдун , салттын , институттардын башкаруу учурундагы индивиддин же топтордун иш аракети

• культуротрансляциялык милдет : маданияттын түпкү маңызы болуті . дин болсо укумдан тукумга топтолгон билимди өткөрүп берүү милдетин аткарат .

Бүт диндер кандайдыр бир деңгээлде коомдук жашоонун руханий байлыгы менен байланышта : тиричиликтин негизги маңызы менен (өмүр жана өлүм суроолору) жана күнүмдүк жүрүш - турушту калыптандыруу . Бүт диндер жакыныңа болгон сүйүүнү , кулчулуктан боштондука , өзүн - өзүн башкарууга жана чындыкка толугу менен ишенүү . Дин өзүнө ишенимди , моралды , укукту камтыйт жана социалдык түзүлүштүн жана социалдык институттун негизги компоненти .

Андыктан , бул изилдөөнүн негизги методикалык өзгөчө түзүлүшү төмөндөгүдөй : диний ан сезим диний аракетте пайда болот жана диний уюмдар тарабынан ишке ашат .

Социология илиминде парадигмаларды чон үч топко бөлүүгө болот :

1. Түзүлүш - милдеттик парадигмалар (структурно - функциональный) коомду макро деңгээлде бирдиктүү бүтүм катары кароо менен анын өнүгүүсүн , милдетин жана уюмдашуусун карайт .

2. Интерпретивдик парадигмалар адамдын микро деңгээлдеги жүрүш турушунун себептерин изилдөөгө басым жасалат .

3. Интегралдык жана бирдиктүү парадигмалар социалдык чындыкты объективдүү жана субъективдүү , түзүлүштөрдү жана адамдарды бирдиктүү карайт .

Диний аң сезим диний идеологиядан турат (диний философия , теология) , диний - багытталган теориялар (саясий , экономикалык , укуктук ж . б .) жана диний психология (сезим , идея , элестетүү , эмоция , маанай ж . б .) .

Азыркы убакта социологияда динди талдоо үчүн теоретикалык багыттар бар . Эки чоң социологиялык парадигма — функционализм жана интерпретативдик парадигма .

Интерпретативдик парадигма (греч . Hermeneutikos - чечмелөө) байыркы текстерди жана эстеликтерди чечмелөө теориясы ; азыркы ыкма менен караганда адамдын жүрүш - турушу жана алардын мотивдери , маңызы . Бул парадигма менен иштегендер адамдын аракетин ийгиликтүү интерпретациялоо үчүн социалдык - маданий , экономикалык , саясий , тилдик жана башка конткесте карап чыгыш керек .

Диний маселе боюнча теоретик - классиктер Э . Дюркгейм жана М . Вебер саналып келет . Э . Дюркгеймдин социологиялык диний теориясы коомдун солидардуулугунда жана дин социалдык институт катары өнүгүүсүндө , диний феномендин милдетин жана түзүлүш маселелерин кеңири талдап чыккан . ыйык нерселерге адамдардын болгон мамилеси милдеттүү түрдө аныкталды : дити бул ишенимдин жана кыймыл аракеттин солидарлык түзүлүшү ыйык нерселерге багытталган ; алар бул ишеним жана кыймыл аракет менен иморалдык коомчулукту » түзүшөт . Дин менен өзгөчө

уюштурулган социалдык кыймыл , элдердин жүрүм - туруму байланышта . 156 /.

Дюркгейм э . түзүлүш - милдеттик анализде коом жана уюмдундун негизинде аныктап чыккан .

э . Доркгейм « социалдык чындыктарды нерсе катары караш керек » деген кредону баяндаrі. Социалдык чындык эки түрде : 1) морфологиялык . башкача айтканда материалдык мүнөздө - территория , менчик , калктын келөм жана жыштыгы , социалдык топтордун түзүлүшү , ж . б . 2) руханий - ишенимдер , адептик эрежелер жана укуктук мыйзамдар , коллективдүү сунуштар . Э . Дюркгеймдин оюу боюнча социологдун милдети - коом жана инсандын тегерегинде социалдык чындыктардын байланыштарынын себептерин иликтөө жана табуу "[9] . Социалдык чындыктарды иликтөө менен коомдун өзгөрүшүнө , өнүгүүсүнө жаюы мезгил талап кылган мыйзамдарды иштеп чыгууга түрткү берет .

Э. Діюркгейм «ар бир коом өзүнүн түзүлүшүнүн кыймыл - аракетинде кадимкидей (нормальном) жана кадимкиден томонұроек (патологическом) абалда болот деп ырастаган . Кадимкиден начарыраак абалда (патология) себептери - от кезегинде аномияга алып келе турган эмгекти туура эмес болүштүрүү . Аномия- дүйнөнүн баалулуктарынын келишпестиги, базалык солкулдоо , үрп - адаттык идеялар , мыйзамдуулуктун жана мыйзамсыздыктын аралтамасы , Аномия социалдык түзүлүштүн элестеринин милдеттик келишпестигинде , социалдык топтордун жана муундардын ортосундагы чыр чатактарда , девианттык тартите , жашоого болгон үмүт үзүлгенде , чындыктан качуу аракеттери . Саясатта аномни озүн кысымдарда , саясаттык аша чегүүдордо , бийликтин деффузиясында (аралашмасында) байкалат » , [10]деп талкуулаган ,

[9] дюркрейм Э.социология.Ее предмет, метод, преназначение.- М.:, КАНОН,С.39

[10] дюркрейм Э.О разделение обшественного труда. метод социологий. пер С фран.-М.:1991.С.36

Дин Э . Дюркгейм үчүн укук , мораль сыяктуу эле социалдык күч , ал гана эмес дин милдеттердин мотору » , б . а . идеалды , адамдык талаптарды калыптандырат .

Мындан ары динди функционалдык анализ антрополог жана этнограф

Б . Малиновский жана А . Радклифф- Браун .

Малиновский , кандай гана маданияттын феномени болбосун аны адамдын негизги талаптарын канааттандыруу менен анализдешибиз керек . Маданияттын феномененин милдеттерин изилдөөдө адамдын негизги талаптарын канааттандырууну социалдык изилдөө катарында карашыбыз керек .

Малиновский диндин эки милдетин белүп көрсөткөн , ал кандай гана коом болбосун алар өз милдеттерин аткарат :

1) кризис абалында ар кандай топторго жол көрсөтөт , калыптандырат :

2) жөрөлгөлөрдүн негизинде индивид коомдун толук кандуу мүчөсү боло алат

Малиновскийдин оюу боюнча , магия жана дин адамды өзүнө ишенимдүү кармап турат , психологиялык конфорт түзөт жана сезим коопсуздукту бекемдейт 59 / .

Радклифф - Браун А , айрым бир башкача көз карашта берген . Социалдык жашоо - бул социалдык түзүлүштүн кыймыл - аракети . Бири - бири менен карым - катнаш маданиятты анализдөөдө функционалдык мамиледе болуш керек .

Маданий жана диний нормаларды жана эрежелерди сактоо социалдык текшерүүгө жатат жана социалдык интеграцияны жана стабилдүүлүктү тартипке салат . Коомдун кызыгуулары , социалдык түзүлүш диси байлык , акчага муктаж болгондон муктаж , индивиддердин жүрүм - турумуна коомдук жашоодо түрткү берет . / 60 / .

Бирок , Н . Смелер белгилегендей , функционалистер коом менен диндин байланышын толугу менен камтый алган эмес , томондөгүдөй суроолорго

жооп бере алган эмес : көпчүлүктү эксплуатациялоодо диндин кандай роль ойнойт ; эмне үчүн коомдо радикалдык социалдык өзгөрүү диндин негизинде жүрет ; дүйнөлүк жана социалдык чыр - чатактардын түпкү тамыры эмнеде . / 61 / .

Түзүлүш - милдеттик багытында Толкотт Парсонс социалдык түзүлүш теориясы жана социалдык кыймыл теориясы менен айкалыштырган . Т . Парсонстун теориясындагы биринчи эң чоң маселе – бул социалдык түзүлүштүн мааниси , жана милдеттендирилиши . Социалдык түзүлүш - социалдык карым - катнаштар менен субъектердин кыймылындагы түзүлгөн абал жана жүрүні . Түзүлүштөрдү төмөндөгү төрт түрлүү өзгөрүш менен талдоого болот : 1) баалулуктар ; 2) ченемдер ; 3) жыйындар ; 4) роль . Социалдык түзүлүптүн ядросу жыйындык жашоонун уюушуусундагы чектелген түзүлүштүк эрежелер түзөт . Элдердин жыйындысы , чектелген түзүлүштү камтыган жана анын укуктук негизинде жаткан коом « социеталдык коом » деп аталат . Андыктан социеталдык коом түзүлүш катарында баалулуктарды , ченемдерди , жыйындарды жана ролдорду камтыйт . Бул төрт түзүлүштүк категория Т . Парсонстун концептуалдык схемасында кандайдыр бир муктаждыктарды милдеттендирет , аларга : адаптация ; максатка жетүү ; интеграция ; үлгүсүн сактоо . Ушул төрт муктаждыктардын милдети жогорудагы түзүлүштүн компоненттерин кандайдыр бир социалдык институттарда турмушка алгыруусун аткарат " .[11]

Т. Парсонс « Социалдык түзүлүш » деген эмгегинде : « адамдардын карама - каршы иштеринен качып болбойт , бирок бул коомдогу кризиске жана социалдык вакханалияга да кирбейт . Негизгиси социалдык текшерүү механизими иштеш керек . Албетте , камсыз кылган артыкчылык күч материалдык , руханий тарбиялык каражаттарды эске алуу менен инсандарга таасирин калтырат . Татыктуу өзгөрүш акыр аягында жалпы түзүлүштүк баалулуктар менен камсыз болот, бирдей жүрүш- туруштарды, социалдык "

[11] Парсонс Т. Некоторые проблемы обшей теории в социологии.- М.: ИНИОН РАН,1994. С. 80.

ролдорду калыптандырат»[12]. Т . Парсонстун теориясындагы экинчи бир чон маселе - социалдык тартип маселеси . Социалдык тартип түзүлүштү институциялаштырyуcуз иш жүзүнө ашпайт . Институциалаштыруу жүрүшү материалдык , рухий , административдик мамилелерди социалдык коомондоо менен бирдей калыпта калыптандыруу , Институциаларттыруунун натыйжалуулугу жана укуктук түзүлүшү андагы адамдардын багытындагы баалулуктарында камтылган .[13] Социалдык түзүлүштөгү үчүнчү маселе социалдык өзгөрүүнүн жана эволюциянын маселеси . Социалдык тартип . түшүнүү , жүрүш маселелери социалдык өзгөрүүнү пайда кылат . « Милдеттендирүү теориясынын өзгөрүүсү » деген эмгегинде Т . Парсонс тажырыйбада бир да социалдык түзүлүштүн абалы тең салмактуулукта турбайт деп баса белгилейт . Ошондуктан , социалдык өзгөрүү жүрүшү анын элесинде кыймылдуу тең салмактуулук » " .[14]

Т. Парсонс Батыш өлкөлөрүндөгү христиан дининин эволюциясын изилдеп чыккан . Христиан дини пайда болгондон баштап , өзүнүн өнүгүүсүндө бир канча баскычтарды басып өткен :

1. Алгачкы христианство , иудей жана грек маданиятын бириктирген . Официалдуу чиркөөлүк уюму бар секталардан христиан динине айланат .

2. Орто кылымдагы христианство . Бул баскычта диндин интеграциясы маданий түзүлүштөн социалдык түзүлүшкө өтүп , анын нормасы жана баалулуктары иштелип чыгат . Чиркөө Батыш өлкөлөрүнде рухтук күч кубатка ээ болгон ,

3. Реформациялоо баскычы жана тынчтык жол менен активдештирүү байкалган . Реформанын негизинде экономика , саясат , билим берүү . инсандын руханий калыптануу чөйрөсүндө чоң өзгөрүүлөр болду

---

[12] . Парсонс Т. Система современных обществ / Пер . с англ Под ред КоВолеВои М.С. - М . : Аспект Пресс , 1997. С . 24

[13] Парсонс 1. Понятие обществА: компоненти и взамоотношени//современная западная теоретическая социологиия- М : 1994. С . 104.

[14] Гарсонс Т. Система современных обществ . Пер . с англ .Под ред . Коволевой М.С.- М. Аспект Пресс, 1997. С . 162

4. Азыркы , « секталык » баскыч . Бүгүнкү күндөгү христиан Динин негизни маселеси - жаны « жашоонун баалулуктарын » интеrt чыгуу .

Т . Парсонс белгилеп кеткендей , христианство азыркы учурдагы коомдук кубулуштарга жараша , өзүнүн өзөгүнө дифференциялык мүмкүнчүлүгүн түзгөн , башкача айтканда , « христианин » жана « гражданин » болууга укуктуу . Уптундай дифференцияга ылайык социомаданияттын динамикасы түзүлдү .

Социалдык түзүлүштүн өнүгүшүндө Роберт Мертон эки ооп кыйы белгилерин талдап чыккан : 1) түзүлүш кандай максаттарды өз алдына койот ; 2) максатка жетиш үчүн кандай мыйзамдардын каражаттары керек . Максат менен каражаттардын бири - бири менен болгон карама - каршылыктары , алардын мүнөзүндөгү өткүрдүктү , курчтукту адамдар коомдук максат кылып алабы жана аларды мыйзамдуу түрдө пайдаланышабы . Азыркы саясий жашоо демократия , адам укугу сыяктуу жаңы баалулуктарды талап кылса да , мурункунун мурастары түп - тамыры менен жоголуп кеткен жок . Салыштыра келгенде өз эркиндигин алгандан кийин жогору жактагы мамлекеттин буйругун күтө беришип , өз турмуш денгээлдеринин начарлап кетишин байкабай , коомчулукта жакырчылык , аномия сыяктуу жаңы кубулуштардын пайда болушуна күбөө болуп олтурабыз . Инсандардын , коомдун максатын жана каражатын эске алуу менен бирге Р . Мертонго мүнөздүү болгон жүрүш туруштун түрүн аныктап чыккан :

Конформизм – бул инсандардын социалдык шартка көнүшү , коомдун бирдей деңгээлде болушу ;

Инновация – бул саясий жүрүш - турушка өтө басымдуулук кылып , максатында саясаттык капиталды көбүрөөк топтоо , кызмат оордун пайдаланып , натыйжалуу башкарууга жана башкаларга күчтүрөөк башкарууга умтулгандар ;

Ритуализм - бул тескерисинче саясий капиталды топтоо максатына умтулгандар жана ошол эле учурда мамлекеттин саясий абалын билүү жана ага өз салымын кошуу ар бир жарандын милдети деп эсептешкендер ;

Ретритизм – бул саясий максаттарга умтулбаган жана анын уйгу - туйгу жүрүм - турумдарына көңүл бурбаган өзгөчө бир адамдардын тобу ;

Мятеж – бул коомго кабыл алуунун кыйынчылыктарынын бирден - бир жалгыз тиби , анткени жашап жаткан социалдык түзүлгөн коомду бузууга жана өзгөртүүгө жигердүү катышкандар .[15]

Акыркы учурларда француз социологу П . Бурдье , англиялык социолог Э . Гиддене жана башкалар түзүлүштүк жана интерпретивдик парадигмаларды бириктирүүгө аракет кылышкан . Мурунку классикалык теориялар жана ыкмалар « чыныгы » жыйынтыктар бүгүнкү күндүн талабына жооп бере албай жана бифуркацияны (непредвиденных случайных колебаний) билбеген салттуу коомду изилдөөгө таандык болуп калды . Бирдиктүү парадигманы турмушка ашыруу үчүн социологиялык « постмодерн » мүнөздүү жана жаңы ыкма постклассикалык эмеске таандык . Ал өзүн өзү уюштуруучу түзүлүшкө буталган :

1. түзүлүш айлана - чөйрө менен , башка коом менен карым - катнашта ачык болуусу зарыл ;

2. компоненттердин саны менен карым - катнаштын натыйжасынан тартиптүү кыймылдар келип чыгат .

Бул методология Э . Гидденстин , И . Валлерстайндын жана башка социологидордун ойлору боюнча азыркы коомдун абалын изилдөөгө ылайыктуу , себеби башка маданияттар , ал тургай трансулуттук өндүрүштөрдү уюштурууга , бирдиктүү дүйнөлүк базар мамилесин калыптандырууга жана катышууга , баалулуктарды жана башка элдердин эрежелерин интеграциялоого ачык мамиледе болуу .[16]

1990 - жылдын башында Э . Гидденс « Азыркы мезгилдин натыйжалары » жана « Азыркы заман жана оздүк идентивдүүлүк » деген эки ири чыгарма

---

[15] Мертон Р . Социальная теория и социальная структура / / Социе , 1992, No 3. С . 105.
[16] Социологии : парадигмы и темы М . , Издательство Анкил » , 1998. С . 19. 24. 27

жазган . Мында маселе азыркы мезгодіt анын маданий жана идеологичдык жагынан антидео "[17] . Айрым окумуштуулардын тобу ыркы коомдун социалдык чындыгынын жаны түрү пайда болду жана аны информациялуу же талапчыл коом деп атап жатышат . Башкалар болсо , коомдун өнүгүүсүнүн багыттарындагы кийинки жаны чындык постмодернизм , постиндустриализм , посткритим ж . б . деп аташат . Азыркы мезгил жана азыркы мезгилге чейинки чек коюу эреже катары институционалдуу өзгөрүүлөрдүн рактылары колдонулат . трансформациянын түзүлүшү материалды байлыктарга негизделген , түтүлүштө негизги ролду маалымат лейт , ала илимдоорду да отгорет - бир гана тууралыкка басым жасалбастан , универсалдуу ыкмаларга , плюралистик кот караш менен кароо чындыктын түпкү маанисине жетүүгө далолат кылат

Э . Гидденстин оюу боюнча , азыркы мезгилдин интерпретациятарынын алсыздыгы - бардык дүйнөгө таандык социалдык чындыктын бирдиктүү ой жүгүртүлүүсүндө же уюмдардын жана трансформациялардын аныкталуу бирдиктүү принциптеринин чогулуусунда . Мында социолог салттуу коомдун азыркы учурдагы трансформациялык жүрүшүндөгү бардей ченемдүүлүгүн карайт . Ошондой эле Э . Гидденс азыркы коомдун мүнөзүн негизги үч топко болот :

1. коомдогу жүрүштөрдүн ылдамдык менен өзгөрүүсү :

2. мейкиндиктин ааламдангуусу , дүнүйө социалдык жана маалыматтык жактан бири бири менен тыгыз байланышта ;

3. азыркы институттардын ички жаратылышында – мурда болуп көрбөгөн социалдык формалар пайда болду .

Андан тышкары азыркы коомдун негизги үч булагын көрсеткен :

1. Азыркы коомдун маалына чейин мезгил менен мейкиндик бири бирине чиеленишкен болсо , азыр « модериндин келиши мейкиндик менен

[17] Giddens A. The Consequences of Modemity.- Stanford: 1990; Modernity and Self- Identity -Stanford 1990. P.45

Мезгилди айрыды » .[18] Андыктан сонолог коомду бир түзүлүштүү институт катары талдабастан , мейкиндикте жана мезгиле социалдык жашоо кандай уюштурулгандыгына басым жасаш керек . Жергиликтүү элдин социалдык мамилелерин алыстагы социалдык формалар жана окуялар менен салыштырып изиллоо .

2. Социалдык жашоо жергиликтүү байлангандыктан бошонуп , жыйынтыгында социалдык мамиле мейкиндик жана мезгилге көз каранды боло баштайт . Социалдык институттар жергиликтүү чектен бошонот . Мындан бошонуу үчүн Э . Гидшене механизмдин эки түрүн табат : а) символдук белгилик түзүлүш (акча , ар кандай саясий легитимизация ж . б .) жалпыга белгилүү баалулуктарды социалдык алмашуу : б) эксперттик түзүлүш – кеңеш берүү түзүлүшү (кесипкөйлүк , диндик ж . б .) аны ар бир эле жаран колдонушу мүмкүн эмес , бирок модерн түзүлүштүндө стандарттык түрде биздин жашоого кирип калды .

3. Билимди социалдык жашоо уюштурууда жана өзгөртүүдө туура жана өз убагында пайдалануу " .[19] Коомдун жигердүү бөлүгү мурун « бир нерседен эркиндик » үчүн күрөшсө , азыркы модерндик коомдо « бир нерсе үчүн эркиндике » күрөнүт – бул алардын чөйрөдөгү кызыкчылыгы жашоонун нуту же жашоонун стили жогорку оорунга чыккандыктан белги берет .

Э . Гидденс « түзүлүш » түшүнүгүн социологияда социалдык мамилелерди же кубулуштарды үлгүлөштүрүү катарында колдонот . Ал эми бул жерде термин коомдун институциалаштыруу мүнөзүндө колдонулгандыктан , социалдык тажырыйбада « түзүлүштүн » формасын мезгилде жана мейкиндикте берет . Мурунку тарыхтын булактарында калган социалдык мамилелер азыркы коомдун социалдык тажырыйбалары аркылуу муктаж болгон жаңыланган жаңы түзүлүштү түзөт . Ошону менен бирге Э . Гидденс түзүлүштүн жалпы мааниси социалдык мамилелер кандайдыр бир

[18] Giddens A. The Consequences of Modernity.- Stanford 1990. P. 1.
[19] Giddens A. The Consequences of Modernity.- Stanford, 1990. P. 20

убакытка жана мейкиндикке көз каранды . Мурун социологдор інститутtарды кандайдыр бир убактагы жүрүш - турушу , мамилеси катары кабыл алышат . Социалдык жашоону айырмалоочу түтүлүш

1. эреже - социалдык жашоонун мезгили менен мейкиндигине жараша кабыл алыныш керек ;

2. ресурстар - адамдын кыймыл - аракетинин натыйжасында өзгорот . Ресурстар локалдуу (жер , товар , өндүрүш курулуштары) же бийлик (материалдык эмес ресурстар) түрде . Андыктан бизде болгон байлыкты өзүбүз жигердүү иштетпесек , эч нерсеге жетише албайбыз жана өзгөрүүсүз калабыз . Бийлик ресурсу бир адам бир адамга үстөмдүк кылуусу , бирөөнү зүнүн кызыкчылыгы менен пайдалануу . Ал эми бийлик болсо , башка адамды чындап пайдаланбаса , ал өзүнүн бийликтеги ресурстук баасын жоготот .

Бүгүнкү күндү мүнөздөгөн үч түрдү Э . Гидденс карап чыкты : коомдо бүт жүрүштүн өзгөрүш ылдамдыгы ; мейкиндикти ааламдаштырууга , дүйнөлүк өнүгүш ; ички жаратылыш . Социолог формациялык өзгөрүүлөрдү айтпастан , адамдардын жүрүш - турушунун социалдык тажырыйбадагы озгөрүш темнин аныктаган . Саясий тармакта демократиянын институттары менен жалпы элдин башкарууга катышышы эсептелет . Коомду модернизациялаштырууда сапаттык тобокелдүүлүк коркунуч өсүшү мүнөздүү . Коомдо адамдардын жүрүш - турушу же жалпы эле социалдык кыймыл - аракеттин баардыгы бийликтин мамилелери менен тыгыз байланышта . Ошондуктан ал бийликти коомдун агенттери сыяктуу караган . Э . Гидденстин агент түшүнүгү түздөн - түз аркы же берки бийликти ишке ашыруусунда жатат . Агент болуш үчүн , саясий окуяларга катышыш керек . ! анын жүрүшүнө таасирин тийгизүү , Агент качан бийликке ээ болбой !

калгандан баштап , агент боло албай калат . Эркин жүрүү жаны , терезеден сансни кыймыл - аракетти түшүндүрүүгө болго түзоТ.[20]

Дагы бир бүгүнкү коомдун социологу П . габитус — социалдык тамырыйбада откондү , учурдагыны келечекти байланыштырууга мүмкүнчүлүк берет . Габитус парадигмасында адамдан , коомдун басып отхон тарыхы пайда болот . Объективдүү чындыкты социалдык талаадагы сонгилык мамилелерди ичилсо аныкталат . Ал эми социалдык татаада чыныгы социд - экономикалык , саясий институттар жайгашкан . Басымды социолог институттар менен анын объективдүү кызыкчылыктарына , аламдардын кыймыл - аракетине , андыктан - бийликке , экономикалык же интеллектуалдык ресурстарга койгон .[21]

Сошиалдык чындыкты изилдоодо п . Бурде эки принципиалдык ыкманы сунуштаган :

1. түтүлүптүк - социалдык түзүлүште объективдүү тиричилик кылат . элди 0 - сетимине жана эркине сөз - карандысыз , кыймылына жана аракетине түрткү берет ,

2. конструктивизм - адамдын кыймылын жашоонун тажрыйбасында сошиализациянын жана калыптанган кыймылдардын жүрүшүндө божомолдоо же б . а . - уюштурулган принциптердин кыймылы , чыныгы тажрыйбалык социалдык агентти түзүүдо обьектерди конструкциялоо . [22]Габитур концепциясы субъективдүү күтүүдө » объективдүү милдоолорго тамінат . Мындан. Бурдье саясий жана экономикалык теорияларды четке кагып , « рационалдуу кыймылды » гана мойнуна алат . оюу боюнча габитус социалдык такырыйбда откөндү , учурду жана келечекти бириктирүү. Бул теория коомдогу саясий жана экономикалык социалдык тажрыйбалары мүмкүнчүлүккө жараша болот .

---

[20] Гидденс Э . Социологиая. / пер с.Англ .- 1999.С.97.
[21] Бурдье П Социологии полиТики./ пер с фран М.1993,С.330
[22] Бурдье П. Ошол эле жерде.С.72

Макс Вебер озунун эмгектеринде капитализмдин орношун дыкаттык менен талдап , азыркы коомдун эӊ негизги ченемдөөсү институтташтыруу . Келечектин бирден бир максаты катары түшүндүрүүнүн обөлгөсү - коомду ийгиликтүү институтташтыруу . Бул жерде институтташтыруу мыйзамсыз тутүлбойт . Ар кандай коомдо жана ар кайсы маданиятта жашаган адамдардын чыныгы тажырыйбасынан , тарбиясынан алынган багыттардан Макс Вебер кийинки кыймыл аракеттердин түрүн бөлүштүрдү : бир маӊыздуу максат : маныздуу баалулук ; натыйжасыз ; үрп - адат “ . [23]

Коомдо жана маданияттын такырыйбасында бул болүнүштер ар кандай кездешет . Саясаттын мейкиндигинде биринчи багыттын кыймыл аракети кеӊири таралган . Мисалы , адамдардын жүрүш - туруштундагы , а - сезимдүүлүк менен саясатка умтулган , өзүнүн чечимин кабыл ала алгандар .

Маныздуу баалулук негизинен ишенимдерге бағытталгандыктан ал диний чойролю , эстетикада эк . б . байкалат . Аффективдүү , эмоцияда басымдуулук кылат , инсандын эмоциялык кыймыл - аракети . Саясатта адамдардын ортосундагы чыр - чатактардын азыраак болушу , болочок ишти алдын ала айтууга , башкаруучуга да башкарылуучуга да мааниси түшүнүктүү болгондой болушу абзел . Үрп - адаттык күнүмдүк көнүмүш болуп калган өнөкөт кыймыл - аракеттер М . Вебердин ою боюнча уюшулган коомду « мейли бийликте » кесипкөйлүү , жакшы даярдалган же атайын билими бар адамдар башкарышы керек . Ошол үчүн алардан жогорку жоопкерчиликти талап кылышат да , ошол учурда гана алардан анык жоопкерчиликти күтүүгө болот . Андыктан натыйжалуу болочок ишти алдыга койгон жана текшерилүүчү башкарууга ээ болот . Ал эми башкаруу штабынан жыйындысы ар кандай төбелдордон натыйжалуулук ар кандай бюрократияга жол боротот . Вебер анык бюрократиялык башкаруунун идеалдуу типтерин элестетти .

Карл Маркстыӊ капиталистик коомду кайра жаратуудагы негизги суроолорунун бири – бийлик жана менчик маселеси . Анын үстүнө бийликтин

[23] Вебер м . Избранные произведения , м.: Прогресс , 1900 С 628 .

пролетариаттык диктатурасы өздүк максат болгон эмес . Акырында , К Маркстың оюу боюнча коомдук өз алдынча башкаруу » түзүлүшү керек . өзүнүн функциясы боюнча коомдогу баардык мүчөлөрдүн эркиндикке жетиштүүсүндөгү туруштук берүүсү . Совет бийлиги учурунда К . Маркстын жарандык коом жөнүндөгү бир да эмгегине көңүл бурулбай келген . Өткөөл шартта К . Маркстын : « Жарандык коомдун талаптары - кандай класс ошол тапта басымдуулук кылганына карабастан - мыйзамдын чегинде баардык мыйзамдарды алыш үчүн , мамлекеттин эрки аркылуу өтүүдөн кача албайт . . . Мамлекеттик эрк жалпысынан жарандык коомдун муктаждыктарын аныктайт »[24].

М . Вебер динди социалдык кыймылдын бутагы , адамдын койгон максатына активдүү багыт берүү өзгөчө чарбачылыкта , социалдык , саясий , психологиялык факторлордо . Андан тышкары М . Вебер ошол динди саны жагынан колдогондордун жана тарыхы жагынан коомдо алгылыктуу орун алгандарды « Дүйнөлүк дин » деп эсептеген . Дүйнөлүк диндерге салыштырма - тарыхый анализ жүргүзүп , дүйнөгө болгон үч чоң көз караштык мамилени белгилеген :

- дүйнөгө ылайыкташтырылган дин (конфуцианство жана даосизм) :
- дүйнөдөн качууга аргасыз болгон дин (индуизм жана буддизм) :
- дүйнөнү ээлей турган дин (иудаизм жана христианство) .

Бүгүнкү социологияда дин өзүнчө бир социалдык институт катарында каралып келе жатат . Анда ал өзүнө социалдык норманы , ролду , салтты , ишенимди , жүрүм - турумду , жөрөлгөлөрдү камтый турган институт , социологиянын өзүнчө бир объектиси катары каралып келет . Дин Адам баласынын жашоосунда конструктивдүү оорунга ээ жана тарыхый өнүп өсүү менен , илим менен бирге өнүгүп келе жатат

[24] . Маркс К . , Энгельс Ф . Соч . , 2 изд . , Том 21. С310.

Глава 2. Кыргызстандагы диний уюмдардын коомго тийгизген таасири

2. 1. Азыркы учурдагы Кыргызстандагы диний абал

Кыргызстанда исламдын азыркы учурдагы абалы , анын дүйнөлүк саясатка жана эл аралык мамилелерге тийгизген таасири , анын ичиндеги агымдар жана багыттар , деструктивдүү көрүнүштөр , аларды шарттаган себептер жетиштүү изилдене элек . Бул багытта айрым макалалар , брошюралар жарык көргөн менен фундаменталдуу изилдоолор жок . Коомдук гуманитардык илимдерибиздеги бул кемчиликти республикабыздын тышкы иштер министрлигинин дипломатиялык академиясынын тышкы саясатты үйрөнүү борборунун директору , профессор Орозбек Молдалиевдин жакында жарык көргөн « Ислам и Политика : политизация Ислама или исламизация политики . . . » деген фундаменталдуу монографиясы белгилүү өлчөмдө толуктады деп ишенимдүү айтсак болот . Автор өзүнүн 350 беттен турган эмгегинде мамлекет менен диндин ортосундагы мамилелерден тартып , исламдын дүйнөдөгү азыркы учурдагы абалын , анын ичиндеги экстремисттик көрүнүштөрдүн пайда болуу себептерин терең ачып берген .

Акыркы убактарда Батышта , АКШда ислам динин ичтен да , сырттан да бөлүп жарып , анын агымдарын , багыттарын көбөйтүп , аны экстремисттердин , эл аралык террористтердин дини катарында көрсөтүү аракеттери болуп жаткандыгы эч кимге жашыруун эмес . XX кылым идеологиялардын күрөшү болсо , XXI кылым диндердин айыгышкан күрөштү менен айырмаланат деп божомолдогондор да чыгууда . Америкалык профессор С . Хантингтон өзүнүн « Столкновение цивилизаций » деген эмгегинде аны илимий жактан негиздөөгө да аракеттенген .

Кудай бирөө эмеспи . Аны кабыл алуу , түшүнүү ар кандай болгондуктан адамзаттын көз караштарында байыртадан карама каршылыктуу агымдар , багыттар пайда болуп , эчендеген чыр - чатактар

чыгып келбедиби . Озгочо курч жүрүп жаткан дүйнөлүк ааламдаштырууда дин тутуу маселеси улам татаалдап , эл аралык денгээлге жеткенин ар бир улут , мамлекет сезген , чечүүнүн жолун издеген учур . Буга аракет коргон БУУнун (ООНдун) Генералдык Ассамблеясы тарабынан өткөрүлгөн « Дин - тынчтык үчүн » деген конференцияга Кыргыз Өкмөтүнүн алдындагы дин агенттигинин директору Каныбек Осмоналиев катышып келди .

16 - октябрдан 21 ине чейин Филипин мамлекетинин Манила шаарында Бириккен Улуттар Уюмунун элитасынын алдында беш жылда бир болуучу « Дин – тынчтык үчүн » деген маселеде Генералдык Ассамблея болду . Ал Азия өлкөлөрүнүн дин боюнча министрлердин конференциясы . Бардык өлкөлөрдөн конфессиялардын 350 өкүлү чакырылыш . Негизинен : ислам . будда , йуда , католик , христиан , алардын ичинен , протестант дининдегилер . Кыскасы , Азия өлкөлөрүне кенири таралып жаткан диндердин лидерлери катышышты .

Бардык конфессиялардын ресурстарын коомдун стабилдүүлүгүн камсыз кылууга бургандыгы менен чоң мааниге ээ болду . Конференциянын « Дин - тынчтык үчүн » деп аталышында эле көрүнүп тургандай диндердин өз ара чыр - чатактарын болтурбоо , идеологиясындагы , иш багыттарындагы адам баласына кызмат жасоого , жакшы жолго , тынч , ынтымактуу турмушка чакырган асыл нарктарын жайылтуу маселелери кеңири талкууланды . Конференциянын ачылышында Филипин мамлекетинин президенти Глория Марапагал Арройа катышып сөз сүйлөдү . Филипин өлкөсү Азиядагы кападан жалгыз христиан мамлекети болуп эсептелет экен . Жалпы калкынын osoын католиктер , 3 % ын мусулмандар , калганын протестант жана башка индегилер түзөрүн айтышты . БУУнун Генералдык катчысынын видео кайрылуусу көрсөтүлдү .

Азия өлкөлөрүнүн туруктуу конференциясынын Генералдык секретары Сангум Ким мырза бүгүнкү күндөгү Азия континентиндеги диний кырдаал жана конфессиялар ортосундагы жетишкен жактары , чечилип жаткан жана

чечиле турган курч маселелер , жалпы киімін адамзаты оприш мото кое турди прогрессивдүү прогномалар тууралуу суилоду.

Дін боюнча иш алып барган ар бир олсун андерлери кандаil умуштарды аткарып жатышкандыктары конундо , у мамлекеттериндеги долині абалы тууралуу кызыктуу , олуттуу , уроо турган улуттук отчетторун беришти .

Конференщияда те огоруп жаткан ааламдаштырууда адамзатты олуттуу маселеси болгон диндин проблемаларын чечүү которүлдү . Негизги максат элдин динге болгон аң - сезимин , мамилелерин которүү менен бирин - бири түшүнүп , урматтан туруктуу ч турмушту камсыздоого жетиштүү болду .

Мисалы , булдиеттер одрүнүн пленардык кеңешмесинде кытай , шириланка , корен , или , пак , пом , донен мамлекеттериндеги буддисттердин тагдырулары , учурдагы абалдары , конституциялык укуктары жана міндеттерін қалай аткарылып жаткандыгы , корголгондугу , камсыз болгондугу аябай кеңири айтылды . Филтиндин президенти Глория Магаагал Арроіа экинчи жолу чыгып соз суйлоду . Ар бир конфессияны отчётула курч суроо - жооптор болуп , пикирлер айтылып , жалпыга пайдалуу уюштурулду

Кыргызстандагы азыркы дин боюнча кырдаалды , окуяларды алар чак эле басып егүүтүр . Алар олорунун мамлекеттеринде дердик порцияда турган салттуу дилерлі аныктап камсыздап алышыптыр да , ошолордун бардыгынын коз караштары жалпысынан мамлекеттин тынчтыгынын нуруктуулугуна багыттылышына жетишиптир . Ошол басып откон тажры болары боюнча басым састі , кеңири сот болду . Билим берүү ситеты биринчи орунга коюлганын белгилепти , Себеби кончүлүк жаштар бир динден экинчисине отрондо көбүнчө эле ошол окон диндин ненти баалуулуктары кандай экендигин түшүнбөгөндүгүнөн үй - бүлөнүн , жакындарынын , коомдун ортосунда пикир келишпестик чыгып , келип – келип

мамлекет чече турган деңгээлге жетерин болгон тажрыйбаларынын мисалында айтышты .

Христиандарда да чоң маселе бар экен . Мисалы Филипин мамлекетинде салттуу католиктер боло турган болсо кийинки учурларда протестанттар , присвчяндар , тидесятниктер , йога , жахабанын өкүлдөрү көбөйүп кеткен . Так эле бизде , Кыргызстанда болуп жаткан окуялардын өзү . Аларды чечүүнү мыйзамдаштыруу аркылуу жолго коюуга токтолушту . Мыйзамга кандайдыр бир жоболорду , нормаларды киргизип , оор кырдаалдардан чыгышыптыр .

Индияда негизинен буддизм . Анын ичинен кришнандардын , валтинавдардын мусулмандар менен проблемалары бар экен . Бирок ушулардын бардыгын мамлекеттин же конфессиялардын деңгээлинде болобу түшүнүүчүлүк менен чечишүүдө .

Кыргызстандагы учурдагы диндин абалы боюнча эки жолу баяндама жасадым . Бизди дагы эле коммунисттик идеологиянын туткунунда , атеисттер деп түшүнүшөт экен . Биз жөнүндө так , даана маалыматтары жок экен . Мен Докладда оз алдыбызча эркин мамлекет экендигибизди , Конституциябызда дин эркиндиги , укугу жазылгандыгын айтканымда , аябай таң калышты . Оте чоң эркиндик , укук берилгендиктен , тескерисинче диндик карама каршылыктар пайда болуп жаткандыгы тууралуу билдирүүгө туура келди . Бизде диндин чыныгы баалуулуктарын мектептерде окутуу маселесинин зарылчылыктары келип чыккандыгын айттым . Туура дешти . Качып . жашырынып жүрүшкөндөрү менен баары бир ал аз - аздан топтолуп , жарылуу болушу мүмкүн . Ошондуктан дүйнөлүк тажрыйбаны пайдаланышыңар керек деп кеңештерин беришти . Мисалы алардыкындай мектептерде дүйнөлүк диндердин , ири конфессиялардын тарыхын окутсак болот . Бала мектепти

бүткөндөн кийин өзүн бекем ишендирген туруктуу коз караш менен калыптанып чыгат [25].

Анан 1991 - жылы чынында эле абдан либералдуу мыйзам кабыл алгандыгыбыздан бизде деистриптиктик , экстремисттик маанайдагы секталардын көбөйүп кеткендиги тууралуу маалым . Эми кача албайсыңар . белгилүү тарыхый кырдаалда кааласаңар , каалабасаңар да алар болот . Келип келип эле элиңердин бөлүнүп - жарылбаган биримдигине байланыштуу . Элиңердин салтына туура келген , өзүңөрдөгү диндин баалуулуктарын сиңирип алса , бул сыноодон өтөсүңөр . Эгер тыйсаңар , куугунтуктасаңар кайра күчөшүп , жашыруун иш алып бара башташат деген пикирлерин бир нече эксперттер , лидерлер айтышты .

Ошол 17синен 21 - октябрга чейин болгон VII конференцияда декларация кабыл алынды . Биринчиден , дин эркиндиги бул адамзаттын өзүнүн чыныгы баалуулуктары экени эске алынсын деп баса көрсөтүлдү . Себеби , ар кандай идеологиялык саясатта адамдар динди эркин тута албай жүргөндүн натыйжасында ошол диндин айынан согуштук абалдар болгондугу , XXI кылымда ал кайталанбаш керек дешти . Тынчтыкты камсыз кылуу баалуулуктары биринчи орунга коюлду . Нормативдик , укуктук талааны түзүү , мамлекет менен дин уюмдарынын ортосундагы мамиле алдын алып такталган мыйзамдардын негизинде болушу керектиги кескин көрсөтүлдү .

Билим берүү маселеси , стекулярдык билим алабы же диний билим окутулабы ачык - айрым болуш керектиги сунушталды . Конфессиялар ортосундагы ынтымакка жетишүү , ар бир дин өзүнүн курамындагы экстремисттик , дейстриптик элементтерден арылуу жөнүндө маселе катуу коюлду . Ошол терс көрүнүштөр менен ошол диндин өзү күрөшүүсү көрсөтүлдү . Мисалы , буддизмде , исламда , христианда жана башка салттуу

---

[25] Марин ТАЙЧАБАРОВ . Диний жоопкерчилик күчөтүлбосо күлге отуруп калабыз. Диний жоопкерчилик күчөтүлбөсө күлге отуруп калабыз . / / " Кыргыз Туусу " , 11. 2008.

диндерде согуш чыксын деген түшүнүк жок да . Аны пайда болгон секталар ! жамынып алышып , бутуп - жарышууда . Мисалы , биздеги « Хизб - ут Тахрирлер » , вахабизм сыяктуу . Ошондой эле ресурстарды , болгон мүмкүнчүлүктөрдү ортого алып , чогуу бирдикте күрөшүү баса белгиленди .

Биздеги диндин азыркы абалын карап , салыштырып катуу тартипке келишибиз керек экен деп калдым . Мамлекет диндердин багытын . жоопкерчилигин аныктаган мыйзамдар менен көзөмөлдөгөн мыйзам актыларды , жоболорду иштеп чыгуу зарылчылыгы жетиптир . Ошондуктан дин боюнча жаңы мыйзамдын долбоорун биз даярдап , Өкмөт кошумчалап , толуктап , Жогорку Кеңешке сунушталды эле , ЖКнын төрт депутаты дагы өздөрүнүн долбоорлорун сунушташкандыктан , бардык долбоорлордон жалпыланып , депутаттардын атынан жаңы мыйзамды сессияда талкуулап , бекиткени жатат . Бул маселенин өтө олуттуулугун караңыз , мамлекеттик коопсуздук кенешинде үч , Жогорку Кеңеште эки , бир нече мертебе фракцияларда , көз карандысыз коомдук уюмдарда тынбай эле кызуу талкуулар жүрүүдө . Буюрса иштей турган , коопсуздугубузду кепилдеген жакшы мыйзамга ээ болобуз .

Кыргызстанда **3718 диний уюм** , миссионерлер катталгандыгы , 1991 -) жылкы Мыйзамдын өтө жумшак кабыл алынып калгандыгы . Чындыгында ошол мезгилде кемчилик болгон . Айрым мамлекеттерде динге тыюу салуулар бар экен . Биз да алардай мыйзам менен чектесек , өздөрүндө болот да , жок адам укугун бузбагыла дешип бизге тыюу салган күчтөр болууда . Кыргызстанды андай сыноо талаасына айландырбайбыз . Жаңы Мыйзам кабыл алынып калса , бул жагдайдагы иштерибиз бир топ алга жыла турган өзгөрүүлөр бар. [26]

Көп өлкөлөрдө динди эркин коё берген эмес . Мисалы , ошол эле Японияда , Кореяда буддизмди мамлекеттик түзүүчү дин дешет экен .

[26] Марші ТАЙМАБАРОВ Дпі жоопкерчилик күчтүлбосо күлге отуруп калабы Диний жоопкерчилик күчөтүлбосо күлге отуруп калабыз » / / " Кыргыз Туусуп" , 11.2008

Малазияда калкынын 57 % ын мусулмандар түзүп,Конституциясында ислам динин мамлекеттик түзүүчү дин деп киргизишиптир.Жүрүш -туруштарынын, жумуштарынын баары светский , бирок Премьер - министри , спикери , королу , министрлери өзүлөрүнүн динин кабыл алышып ,исламды таанышат . Албетте . мындай көрүнүш карама - каршылыктарды жаратууда . Бирок мамлекет өзү чечүүчү милдетти активдүү аткаруу зарылдыгын турмуш чындыгы көрсөтүүдө . Биздин салтка , салттуу диндерибизге туура келбеген сатанизм , марондор , ал тургай түндүк , түштүк Кореяда тыюу салынган муна Кыргызстандан каттоодон өтүүгө өтө аракет жасап , айрым адамдарды тартып жатпайбы . Өзбекстанда « Хизб - ут Тахрир » уюмунун пропагандалык , экстремисттик иштерин жүргүзгөндөр кармалса түрмөгө 20 жылга чейин кесилишет . Бизде эски мыйзам боюнча эки жылга жазалоо каралган . Ошондуктан жаңы мыйзамда чара көрүүнү , жоопкерчиликти арттырууну күчөтүү жагы да каралган . Он жети жылдан бери топтолгон маселелерибиз кылдат иликтенди .

Соңку мезгилдерде кыргыз жаштары арасында динге берилген кыздар көбөйүп баратканы айтылууда . Бүгүн хижаб кийген кыз - келиндерди байма бай жолуктурууга болот . Дин эксперттери муну улуттук идеологиянын жоктугу , жан дүйнөнүн боштугу менен байланыштырышууда . Күмүшай азыр 10 - класста окуйт . Ал курбу кыздарынын таасири менен мындан беш жыл мурда намаз окуй баштаган . Ар жума күндөрү мечитке келип намаз окуп , дуба кылып кетет . Күмүшайдын динге берилип кетишине бул багыттагы маалымат , тасмалар да таасир бериптир . Азыр ал ата - энесин динге , намаз окууга тартып , аракет кылып жаткан чагы экен . Күмүшайдын намаз окуп , динге берилишин , хижап кийип жүрүшүн башында ата - энеси колдогон эмес . " Азыр алардын көз карашы өзгорду " , - дейт . –

Башында ата - энем хижап кийишиме уруксат бербай жаткан . Кийин дуба кылып атып , Алла өзү алардын жүрөгүн ачтыбы , негедир макул болуп калышты , - *деп таң калат ал* . - Мектепте жоолук салынганга уруксат

беришпейт . Ошондуктан , мектептен сырт салынам . Эгер мен мектепке эртең мененки багымдат намазын окуп барсам , жакшы баа алып , эжелер да урушпай ошол күн жакшы өтөт . Эгер намазды каза кылып , окубай калсам , же амалым түз болбой калса , сөзсүз бир нерсе болот . Ошол себептүү да намазга таянып калдым .

Ал эми 21 жаштагы Элзаттын динге берилип , беш убак намаз окуп калышына агасы түрткү болгон . Ал намаз окуп баштагандан тартып жашоосунда , мүнөзүндө да көп өзгөрүүлөр болгонун айтып берди : - Мисалы , калп айтпаш керек , башкаларды ушактабаш керек деген сыяктуу нерселерди дайыма эстеп жүрөсүң . Чындыгында , бир гана Аллага сыйынып , Алладан сураныш керек дегенди түшүнүү бизге азыр жакшы жете баштады . Ошондуктан кыздар көбүрөөк динге кирип , ишене баштады деп ойлойм . Муну мен учурда модага айланып кетти дегенге кошулбайм .

Соңку мезгилдерде динге берилген кыз - келиндердин көбөйүшүн " Мутакалим " мусулман аялдарынын прогрессивдүү коомдук бирикмесинин төрайымы Жамал Фронтбек кызы жакшы көрүнүш катары баалайт . Анын айтымында , учурда мечиттерге баргандардын 70 - 80 % жаштар түзсе , басымдуу бөлүгү - кыздар . –

Чындыгында , мурунку коммунисттик " застой " кетип , биз эгемендик алгандан кийин динди окутууга мүмкүнчүлүк түзүлдү . Мечит , жамааттардан дин тууралуу маалымат алган соң , кыздар ишенимди өздөрү кабыл алып жатышат го деп ойлойм . Азыркы жаштар өздөрү кызыкмайынча эч нерсени кабыл албайт . Кабыл алып жатса , демек , бул жаштарга жагып жаткан нерсе .

Кыргызстандагы диний эксперт Кадыр Маликов жаштарды алдыга сүйрөй турган улуттук идеология болбогон соң , алар негизги жол катары динди тандап алып жатышат деген ойдо . Эксперттин айтымында , мындай көрүнүш азырынча улана берет .

Чынын айтканда , бул , биринчиден , идеологиялык , жан дүйнө жана нравалык боштук менен байланыштуу . Андан сырткары азыркы жашоонун

кыйындыгы , жумушсуздук , жакырчылык , мыйзамдагы адилетсиздиктин баары айрыкча жаштар арасында динден жол издөөгө алып барат . Экинчи жагын алганда , башка диндерге салыштырмалуу , исламда азыркы жашоого жоопторду табууга болот . Мисалы , андан кантип жашоо керектигин , адамдарга кандай мамиле жасоо жана Кудайга кайрылуунун жолдорун таба аласың . Ошол себептүү жаштар учурдагы кризистен чыгуунун алтернативдүү яколу катары да динди тандап алышууда . Бул мыйзам ченемдүү көрүнүш . Менимче дүйнө жүзүндө , КМШ өлкөлөрүндө , ал тургай Батышта да абал ушундай эле ,

Түштүк аймагында мектептерден да мечиттер көбөйдү . Бирок молдо имамдардын сабатсыздыгынан мусулмандар экстремисттик мүнөздөгү башка динге же агымдарга өтүп кетип жатышкандыгы көбүрөөк байкалуууда .

Расмий маалыматка таянсак , Кыргызстандын түштүк борборунда 46 , Ош облусунда 590 , Баткен облусунда 232 , Жалал - Абад облусунда 457 мечит катталган . Мындан тышкары , түштүк аймагында дагы 200 чакты мечит каттоосуз эле иштеп жатат .

Анализ айгинелегендей , түштүк мечиттериндеги имам , найиб . сопулардын 50 пайыздан ашууну сабатсыз . Ошон үчүн ислам ибадаттарын толук бойдон элге сиңирүү кыйынчылык туудурууда . Атүгүл эл арасында экстремисттик маанайдагы башка динге откондер арбып , мусулмандар арасында түшүнбөөчүлүк жана аразлашуу кыйла курчугундай . Ошондой эле мечиттердин санынын мынчалык көптүгү өлкөгө баш оорутма алып келгенден башкага караган жок . Андыктан , мындай жайларды кескин түрде кыскартып , аларды жон эле намазканага айландырабыз го , чамасы - дейт Дин боюнча мамлекеттик агенттиктин түштүк бөлүмүнүн башчысы Курбанаалы Узаков ,

Ош облус губернаторунун орун басары Гүлайым Машрапованын эсебинде 7 райондо 590 мечит ,16 медресе ,1 ислам институтуту катталган . [27]

Жогорудагы көрсөткүч аймактагы мектептердин санынан да ашып түшөт . Окуучулар агартуу мекемелерине караганда диний жайларга көбүрөөк каттап калышты , ал жактарда эмнелерди окутуп жатышат , Кудай билет , - деп коңгуроо какты вице - губернатор Гүлайым Машрапова . –

Облустук бийлик материалдык - техникалык базасынын жоктугуна , кадрлардын сабатсыздыгына жана окуу куралдарынын жетишсиздигине байланыштуу 16 медресенин 13үнүн ишин убактылуу токтотту . Мындан тышкары мечиттердин ишин да кайрадан караштырып жатабыз . Бөйрөктөн шыйрак чыгарганга көнгөндөр ызы - чуу кылгандай , бул аракетибиз динге карата эч кандай кысымчылык эмес . Аны саясатташтыруунун да кажети жок

. Ош облус казысынын орун басары Абдымалик Турсунбеков облакимчиликтин маалыматын четке кагып , 5 - 6 гана медресе убактылуу жабылгандыгын билдирди .

Аткаминерлер кадрлар билимсиз дешкенине, чынында , ишенбей турам . Өнүккөн мусулман олкөлөрүндөй мамлекет тарабынан диний мекемелерге каражат ажыратылбагандыктан , дасыккан молдолор , мударистер,мүдүрлөр , а түгүл райондун имамдары чет өлкөлөргө маяналуу иш издеп кетип калышууда . Мамлекет андан көрө ушул жагын ойлонсо болмок .

Убактылуу токтотулган медреселердин ишин да кайра жандандырууга аракетибиз күч . Мындан ары диний окуу жайларда үч баскычта окутууну көздөп жатабыз . Башталгыч , орто жана жогорку билим берүү кадрлардын сапатын жакшыртууга өбөлгө жаратат деген үмүтүбүз чоң .

Ошентсе да , жергиликтүү серепчилердин баамында , молдо имамдардын сабатсыздыгынан мусулмандар экстремисттик мүнөздөгү башка динге же агымдарга өтүп кетип жатышкандыгы көбүрөөк байкалууда .

---

[27] «Дин кызматкерлеринин сабатсыздыгы экстремисттердин кобойүшүнө ынгай жаратууда », -//«Инфоцентр Антитеррор » , 30 инвари 2009.

Мисалы , дин таануу илиминин доктору Ниязаалы Арипов мунун өзүн жаман жышаан катары сыпаттайт .

Канткен күнде да , Кыргызстандын түштүк аймагында исламга ибадат кылуу үчүн мечиттер байма - бай ачылып , көбүндө жетиштүү шарттар түзүлгөн . Албетте , калкынын 80 чакты пайызын мусулмандар түзгөн республика үчүн бул жакшы көрүнүш . Бирок , дин эркиндигинен ашкере пайдаланып , исламдын өнүгүшүнө жолтоолук кылгандар көбөйдү . Алар өлкөдөгү чаржайыт акыбалдан куп пайдаланышууда . Карасаңар , кичинекей мамлекетте 2 миңден ашуун диний секталар катталыптыр . Мындай башаламандык экстремисттик маанайды күчөтүп , мусулмандардын башка динди аркалоосуна (празелитизм) ыңгай жаратууда . Эң өкүнүчтүүсү : христиан өлкөлөрүндө тутунбаган диндер Кыргызстанда кеңири жайылтылууда . Мында миссионерлер мекендештерибиздин аң - сезимине психологиялык террор жасап , өздөрүнүн уюмдарына бат эле имерүүдө . Ушундай аракеттердин акыры жакшылык менен бүтпөсүн эскерте кетмекчимин . Себеби , мусулмандар арасындагы түшүнбөөчүлүк жана араздашуу эл ынтымагына оңбогондой доо кетирип , көңүл бурбай койсок , коомду адеп - ахлак кризисине тушуктурат .

Кыргызстандын түштүгүндө улам тамырлап бараткан « Жаңы турмуш » (« Новая жизнь ») уюмунун өкүлү Нургазы Ташболотов алардын дарегине айтылган сын пикирлерге макул эместигин төмөнкүчө туюндурду :

Бизди ээрчигендер - " жалпысынан мусулмандар . Алар Иса машайыкка , орустар айтмакчы , Иссус Христоско ишенишет . Мунун эмнеси жаман ? Өлкөдө ким кайсыл динди тутунат өз эрки да . Анын үстүнө бизде бардык иш - чараларыбыз бекер . Мисалы , атайын курстар , семинарлар , спорттук мелдештер бүт акысыз . Биз эч кимди мажбурлап же үгүттөбөйбүз . Айрыкча жаш кыз - уландар биздин уюмга өздөрү келишет .

Ал эми өлкөдө тыюу салынган « Хизбут - Тахрир » диний - экстремисттик уюмунун мүчөсү Дилшодбек аларга карата мамилени өзгөртүүгө мезгил жеткендигин белгиледи :

Биз мамлекеттик түзүмдү күч колдонуп өзгөртүүгө дээринен каршыбыз . Болгону адамдар арасында түшүндүрүү иштерин жүргүзүп , нукура ислам мамлекетин орнотууга үндөйбүз . Эми укук коргоо органдары ушундан да кыйкым издеп жатышпайбы . Коомдо жашаган инсандар ар кандай пикирлерди айтууга акысы бар да . Бийликке жакпаган ойлору үчүн камап же соттоштун , менимче , кажети жок .

Оштогу « Адам укугу жана демократия » борборунун башчысы Идирис Кубатбековдун ою боюнча , мамлекеттик Дин агенттиги жана жергиликтүү бийлик айрыкча түштүктө диний кырдаалдын дагы курчуп кетишинен чочулап , мыйзамды күчөтүп , диний экстремизге катыштыгы бар жарандарды аёосуз жазалоого ыктады . Буга былтыркы Орозо Айтта Ноокат тополоңун уюштургандардын хизбуттахрирчи деп айыпталып узак мөөнөткө соттолушу айтине . Албетте , медреселерди же мечиттерди чекесинен жабуу менен маселе чечилбейт . Андан көрө катталган же эсеби жок диний жайларды кылдат текшерип , шектүүлөрүн аныктагандан кийин гана кескин чара көрүшсө болмок .

Жергиликтүү серепчи Санжар Тажиматов дегеле диний куугунтук жакшылыкча бүтпөйт деген позицияда : -

Коом туңгуюкка кептелди . Кай жакты караба , туташ адилетсиздик . Ошон үчүн адамдар акыйкатты акыркы жылдары динден издеп калышты . Бул жерде кайсыл агым же секта жарандарды кризистен бошонууга убактылуу болсо да азгырууга үлгүрсө , ошолор утуп , эл ошолорду ээрчип кетүүдө . Эң коркунучтуусу мына ушул . Бирок , аны күч менен тыюу

тескерисинче кырдаалды гана курчутат . Менимче , адашкандарга диндердин тарыхын окутуу аркылуу гана туура жолго салуугa али да кеч эмес .[28]

Сыртынан билинбеген менен диний кырдаал Кыргызстандын түштүгүндө өтө опурталдуу . Эксперттер баса белгилешкендей , экстремизм карааны аймакты ачык эле жойлоп жүрөт . Бирок , аны күч менен басуу болбой калды . Мамлекет кандай жолун тандаар экен , жакынкы кадамдарынан билинээри анык .

« Ачык саясат » гезитинин баяндамачысы Баратбай Аракеев макаласынын багытын Кыргызстандагы дин жагдайына буруп , « . . . ошентип ислам дининен чаласабат мусулман кыргыздарга диний фанатизмдин элементтери жылжып кире баштады , накта мусулманбыз дегендердин идеялары идея түрүндө да , доллар түрүндө да тынымсыз келип жатат . заңгыраган мечиттер курулуп , ага балдарыбыз күндөн - күнгө каттап , чапанды дамбалы менен кийип алып , көчө таптап колоктогон сакалчан жаштар . таар жамынган кыз - келиндер көбөйдү , бул жакшылыктын жышааны эмес , бул Кыргызстандын өнүккөн Швейцарияны көздөй эмес , диний фанатизмдин каны - мининен канча кылымдан бери арылалбай келаткан Ооганстанды көздөй бараткан жолу . Ал эми Ооганстан эзели жакшылык көргөн эмес , өмүр бою тоңкочук атып алласына ак урган менен , бирин бири кырып келет , караңгы , билимсиз , акыр , шордуу , ок - дары , кан жыттанып турат » деп баяндап , ошол эле учурда дин иштерин тейлеген атка минерлер ажыга баргандардын акчасын кай жерден жула качсам менен алек болсо , бийликтегилери байлык менен бийлик талаштын кызуусунан бошобой жүргөнүн , ушинтип кете берип таптакыр тоңкочук атып каларыбызды кошумчалады , [29]

[28]« Дин кызматкерлеринин сабатсыздыгы экстремисттердин кобойунуне ынгай жаратууда»,-//« инфоцентр Антитеррор » , 30 января 2009

[29] Шайлообек ДҮЙШЕЕВ . Мектептер турат ЖотКуруп , мечиттер турат жок чийип .-// 17. 10. 2008

Тамырын жайган диний агымдар бүгүнкү күнү Кыргызстанда баптизм агымы . Иегова күбөлөрү , Адвентистер , Евангелистер , Кришнаиддер , Иисус Христос чиркөөсү , Муниттер , Пятидесятниктер , Сеантологдор христиан динин жайылтууда . Айрыкча Иеговага агылган кыргыздардын саны күндөн күнге артууда . Анткени алардын пропагандасы күчтүү . Адамдарды түйшөлткөн алгачкы суроолорго бере турган жооптор сырты жалтырак , кооз китепчелерде даяр көрсөтүлгөн . Алар турмушунан жабыркаган адамдарды оңой эле ишендире алышат . Бул кыймылдын негиздөөчүсү Чарлез Руссел болгон . Уюмдун жактоочуларынын санын көбөйтүү үчүн « Күзөт мунарасы » деген журнал чыгарышкан . « Иегова » сөзү Тooраттагы « Яхве » деген Кудайдын атынан бурмаланып алынган . Бүгүнкү күнү Иегованын күбөлөрүнүн саны дүйнө жүзү боюнча 7 миллиондон ашуун .

Иегованын сыйынуучулары адамдын тагдырын Кудай алдын ала жазбагандыгын айтышса , Евангелистер куткарылгандан соң Иисуска ишенүү менен адамдын кылган күнөөсү туулгандан баштап өлгөнгө чейин кечирилет жана Кудай адамдар үчүн бактылуу жашоо берет деп ишендиришет . Иетовисттер ар бир адам кылган ишине өзү жооп берет дешсе , Евангелисттер куткарылууга чейинки жаңылыштыктын баары шайтандан дешет . Кыргыздардын арасында « баптист болуп кетиптирби » деген танкалыштуу суроолорду жараткан Баптизм агымы 16 - кылымда Голландияда пайда болгон . « barrrизо » грекчеден которгондо сууга чокундуруу деген маанини түшүндүрөт . Бул агымдагылардын пикиринде Инжилден башка чындык жок . Баптистер адамдын кудуретине , акыл - эсине ишенбөө менен кароого , коомдогу бардык нормаларды , мыйзамдарды кабыл албоого үгүттөйт . Тан калыштуусу - кайсыл гана динди тутунуп жүргөндөрдөн сурабаңыз , алар тутунган динден башка диндердин баары жалган экендигин кесе айтышат . Буга алар ар башкача далилдерди келтиришет .

Христиан дини ГІавел аркылуу бурмаланган . Эң алгач христиан дини Кудай тарабынан жиберилген Ыйса пайгамбар аркылуу жайылтылган .

Албетте , ал адамдарды жакшы жолго үндогон . Бирок , кийинчерээк жөөттөрдон чыккан Павел аттуу адам тарабынан христиан дининин кээ бир жоболору озгөрүлүп , кээ бири жоготулган . Ал турсун , айрым жоболор башка өлкөлөрдөгү жергиликтүү диндин жоболору менен алмаштырылып да кеткен . Павел алгач бул динди бутпарастарга жана жөөттөргө таратууну көздөгөн жана кандай гана жол менен болбосун башка өлкөлөргө да жайылтуу максат эле .

Кийинчерээк христиандардын арасында өз ара келишпестиктер пайда болгон . Мунун бир себеби , - христандардын ар кандай улуттардан түзүлүүсүнөн да деп айтылат . Мындай келишпестиктерди жоюу үчүн иш аракеттер жүргүзүлүп , бирок натыйжа чыккан эмес . Жыйынтыгында Армян , Сирия , Эфиопия жана Копти христиандары борбордук чиркөөдөн бөлүнүп кетишкен . Ошентип орто кылымга чейин уланган бөлүнүүнүн натыйжасында , христиандар католиктер , проваславдар жана протестанттар болуп бөлүнүшкөн .

Христиан дүйнөсүндөгү так ушундай келишпестиктер күчөп турган учурда ислам дини түптөлө баштаган . Исламдын пайда болуусу бөлүнүп бараткан христиандарга кооптонууну жаратып , кийин кайра биригүүнү коздошкөн . Жыйынтыгында , ислам өлкөлөрүнө жибериле турган атайын миссионерлерди окутуу иштери башталат .

1646 - жылы Англия парламенти тарабынан христиан динин жайылтуу учун комиссия түзүлөт . Ватиканда 1662 - жылы христиандыкты үгүттөө министирлиги ачылып , министрлик Парижде атайын миссионерлерди даярдоо окуу жайын ачат .

Адамды динге тартуудагы айырмачылыктар . Дүйнө жүзүндө Библияны (Тоорат , Забур , Инжилди) окуп - үйрөнүүгө үгүттөгөн миссионерлердин саны жыл санап өсүүдө . Алар Библияны абдан дыкат окуп - үйрөнүшкөн жаш адамдар . Кайсыл гана өлкөгө барышпасын - ошол элдин тилин үйрөнүү алардын биринчи милдети . Мисалы , Бишкекте Жахабаны сүйүүгө үндөп

жүрүшкөн япон улутундагы Око айым жана Уинчоро аттуу мырза Кыргызстанга келгендерине аз гана убакыт болгонуна карабастан кыргызчаны так сүйлөөгө жетишкен . Ал эми « Good news mission » деген эларалык жаштар уюмунун атынан Евангелияны таратып жүрүшкөн Енхи жана жинук аттуу корей улутундагылар дагы аз гана убакыттын ичинде орусча кыйналбай суйлоп калышканына күбө болдук . Ал эми Ислам жолундагы молдолорубуз , тескерисинче , арабча аралаштырып сүйлөп , ал турсун тилдеринде кандайдыр бир акцент пайда болуп калганын байкоого болот . Негизи эле молдолорубуздун сабатсыздыгынан Кудай издегi , кыйынчылыкты башынан кечирип , жан дүйнөсү түйшөлүп турган адамдарыбыз пропагандасы күчтүү диний агымдарга суудай агылууда . Жогоруда айтылгандай , Иегованын (Жахабанын) күбөлөрү сырты жалтырак . кооз сүрөттөргө толгон китептерди чыгаруудан акча аяшпайт . Байкап көрсөңүз , Кыргызстанда Ислам динине тиешелүү китептер сатылат , бирок бекер таратылбайт . Ал турсун Арабиядан алынып келинген китептерди бажыканадан алып өтүү да оорчулук туудуруп , алынып өткөндөр болсо которулбай чан басып кала берет . Ислам дини тууралуу билим таратуу Асетишээрлик эмес.[30]

Мындан башка дагы кемчиликтерди белгилеп өтүүгө туура келет . Мусулман болуу үчүн сөзсүз эле этек - жеңиң чалынган ак дамбал - көйнөк кийип , аялдар башы - көзүн оронуп - чулгануу абзел эместир . Өткөн кылымдын дербиштерин элестетип . . . Анан да даабатчылар эшигиңизди кагып калса , аял киши алардан керектүү пикир угам деп ойлобой эле койгонуңуз дурус . Анткени алар аялзатын көргөндө жүзүн башка жакка буруп , үйдө эркектананын бар же жогун гана сурашып , эгер үйдө эркек болгон болсо жума намазга келүүсүн өтүнүшөт . Эгерде ошол эшик ачкан аялзатында жан дүйнөсүн кемирген дин тууралуу суроолору бар болсочу ? Аларга жооп бере турган үйдө эркек киши болбосочу ? Мечитке баруу мүмкүнчүлүгү жок , жаш

---

[30] АзимА АКУНОВА . Тамыры жайган дини ағымдар – Б . 2008,

бала менен үйдө отурса дейли , басууга мүмкүнчүлүгү жок оорулуу дейли . Кыскасы , мусулмандар кайсыл кылымда жашап жаткандарын унутушпаса . Кудай адамдарга диндерди бере электен мурда дүйнө жүзүндөгү бардык адамдар Теңирчи болушкан . Буддистерден да , христиандардан да сураңызчы , алар дагы муну тастыкташат « Биз да динибизге чейин Теңирчи болгонбуз » , - деп . Ошондо бир ой келет , демек , Кудай да Адамдардын аң - сезимине , кабыл алуусуна жараша бир нерсе берет турбайбы . Диндердин берилгени да бекеринен эмес . Кыскасы , паранжа жамынып , сакал - мурут койгон абал динге тийиштүү эмес , ал ошол кездеги жашоо - турмуштун ыңгайына жараша болгон .

Кээ бир диний уюмдар адамдарды башка нерселерге кызыктырып , мисалы , түштүк Кореядан келген миссионерлер корей тилин окутабыз деп үйге адамдарды алып келүүгө аракет кылышкан . Алар кадимки эле үйде жашашат . Жана ошол жашап турган чатыр алдын « Церковь » деп атап алышкан . Алардын айтымында , жашап жаткан үйүнүн төлөө акысын , ичип жеген тамагынын акчасын да Түштүк - Корея каржылайт . « Билесиңби , бизге жиберилген акчалар бир тууган эже - агаларыбыздын (братья , сестры) иштеп тапкан мээнетинен чогулат » , - деп жооп берген мага корей келини Енхи . Сөзүм кургак болбос үчүн мисал келтирейин : былтыр бир кыз менен жакшы мамиледе болуп калдым . Ал мени Рождествого чакырып , барсам кадимки эле үй экен . Ошол жерге адамдар чогулушат , күнүгө таңкы саат беш жарымдан баштап бир жарым саат Библияны окушат , сыйынышат . Алар ошол жактап жаткан үйүн « Церковь » деп аташат . Мен каршы пикирди айтсам , « Кудай сөзү сүйлонгон якер башкача аталбашы керек » , - деп жооп берген ал . Ал турсун 10 кишинин башын бириктирип , ошол « церконду » каттоодон өткөрүүгө аракет кылып жүрүштү . Бирок , он кишини табуу да кыйынга турду . Алар антип - минткиче жакында эле каттоодон өтүү үчүн 200дөн кем эмес адам болушу керек деген жаңы мыйзам иштелип чыгып , аны Дин иштери боюнча улуттук агенттик жарыялап туру . Каттоодон өтө албай

бушайман болуп келген айрым диний уюмдарга бул билдирүү катуу сокку болгонсуду " . [31]

« Кудаанықын Кудай камдайт » дегендей . . . Айрым диний уюмдардын баш айлантма ишмердүүлүгүнө аяр акыл калчоо дурустур . Мисалы , Евангелизм жаштардын аң - сезимине тескери таасир этип , алардын дүйнөтаанымын чектеп , өз алды аракет кылуу , умтулуу , жашоо үчүн күрөшүү далалаттарын алсыздандырат . « Алгач Кудай сөзүн уккула . Жеке ой пикиринерди калтыргыла . Өзүңөр эч кандай аракет жасабагыла , баардык көйгөйлөрүңөрдү Кудайдын колуна тапшыргыла . өз алды ыкмаларды , жолдорду издебегиле , анткени Кудай эртеңки күн үчүн да кам көрүп койгон » - дешет . Бирок , эртең жашаш үчүн күрөшүү керек деген ой - санааны жоготуу оңойго турбас , Ошентип , ички дүйнөнүн карама - каршы күрөшүүсү башталат . Иеговисттер үйүңө келе беришсе , Евангелистер үйүнө чакыра беришет . « Тууганыңа бара берсең жакын болосуң » - дегендей , бара берип бир күнү аларга байланасың да каласың . Эгерде , алардын ишенимине кирсен миссионер болушуң керектигин акырындап айта башташат . Аял таап берүүнү да , күйөө таап берүүнү да өз моюндарына алышып , ошол динди тутунуп жүргөндөрдүн бирөөсүн сунушташат . « Акырында өлтүрүп коюшат » деген факты азырынча менде жок , бирок өлтүрүп коюнун каймана фактысы ал адамды психологиялык жактан жабыркатып коюу .

Кыргызстандагы диний уюмдар Казакстан , Өзбекстан , Украина жана башка өлкөлөрдөгү өздөрүнүн уюмдары менен тыгыз байланышта . Айрыкча , тупку суюгу » менен . Келип жүргөн адамдардын абалы туралуу маалыматтар тынымсыз жеткирилет . Радио , телевизор деген таптакыр угуп - көрүшпөйт . Ар кандай диний агымдарга кирип кеткендердин басымдуусу аялзаты . Анткени аял табиятынан алсыз , көз жаштуу

[31] А Азима АКУНОВА . Тамырын жайган диний агымдар – Б . 2008

Чынгыз Айтматовдун « Кассандранын көз жашы » романында филофей аттуу космикалык монах Римдик папага кайрылуу жолдойт эмеспи . Кассандра - эмбриондун жарык жашоого келгиси кебегендиги тууралуу белги берүүсүнөн келечектеги киши өлтүргүч , сойку , кылмышкер , бангичилердин туулушунан кабар берет да « эмне кылуу керек ? » деген суроонун жообун адамдардын оз эркине коет . Ошондо америкалыктардын дүң түшүп , толкундоолору бир укмуш (кудум 2005 - жылдагы Кыргызстандагы саясий абалдай) . Ошондой эле , Атлантика океанындагы киттердин дээрлик массалык тобу өзүн өзү жээкке таштап , өлүмгө дуушар болгону да жазылат . Жана бул көрүнүш бүгүнкү күнгө чейин чечилбей келген табияттын табышмагы . . . Дин дагы ушундай . Суроо үстүнө суроо жаратып , анын жооптторун Кудай сөзүнөн издөөгө мажбурлайт . Кыскасы , биздин күнөөлүү жашообузда нелер гана болбойт ?

Кыргызстанда диний кырдаал бүгүн өтө татаал , өтө оор . Эмнеге дегенде , өзүңүздорго белгилүү болсо керек , Кыргызстанда бүгүнкү күндө 2158 ар кыл диний агымдар катталган . Бул биздин Кыргызстан үчүн өтө көп . Мейли эки миң эмес 5 - 10 миң болсун . Бирок булардын көпчүлүктөрүнүн максаттарын карап көрсөңүздөр , мисалы миссионерлердин жасаган иштерин . Дин тутуу эркиндиги жөнүндө мыйзам 17 жыл мурун кабыл алынган , ошого да туура келбеген иштерди жасашкан . Ошонун негизинде бүгүнкү күндө Кыргызстан үчүн керек болсо коркунуч туудуруп атат . Мисалы ала турган болсок « Хизб - ут Тахир » партиясынын жасаган иштери , Кыргызстанда бул партияга тыюу салынганына карабастан ал өз ишин активдүү жүргүзүп атат . Христиан - баптисттер , Иегова күбөлөрүнүн жасап аткан иштери чындыгында ойго сыйбай турган нерселер .

Күрөшүү үчүн дагы бир башкача мыйзам керек . Ал эми биздин жасаган мыйзам бул кырдаалды тартипке салыш үчүн керек . Бардыгыбыз эле Кудай деген жанбыз , бирок ошол эле учурда , бизде медреселер , баптисттердин сыйынуу , дуба кылуу үйлөрү бар . Бардыгын карап көрсөңүздөр , Кудайдан

башка эч нерсени үйрөтпөй атат . Биз билим берүү системасын да караганбыз бул жерде . Мисалы кечке эле Куранды окутуп , же Кудай дей берсеңиз дагы болбой калат . Бизде билим берүү жөнүндө закон бар . Себеби медреседе , Ислам университетинде , же баптисттердин , христиандардын өздөрүнүн дуба кылуу үйлөрүндө окугандарга философия , математика , история , химияга окшогон сабактар дагы кириш керек . Мына ошондо гана билим алып аткан балдарыбыз ар жактан өркүндөгөн болуп саналат .

2. 2. Жаштардын динге болгон көз карашы (социологиялык талдоо)

Белгилүү болгондой , ата - энелер жана тарбия берүүчүлөр балдарын аманчылыкта , адашуудан , элге караганда сак келишет . Баланы тарбиялоодо бизге баштапкы негиздерди жакшылап билүү керек жана ага айлана чөйрөнүн тийгизген таасири абдан чоң .

Тарбия жаатында алектенишкен окумуштуулардын айтымы боюнча , эне атанын мээримин жеткиликтүү түрдө көрбөгөн баланын ички дүйнөсү жарды (кемчиликтүү) болуп чоңойот . Натыйжата ал , өзүнүн жашоосунун негизинде көзү жетпей , анын жүрөгүнө үмүтсүздүк орношот . О . э . ал балада шектүү сезим көбөйөт же ач көз болуп көзү тойбой канааттануу жоголот . Ал эми , кээде бул жашоо - дүйнөсүнөн өч алуу максатында уурулукка , алдоого же куулук кылууга барат .

Кимдин үстүнө бала тарбиялоо жоопкерчилиги жүктөлгөн болсо , ал баланын толук жетиктүү инсан болуп өсүүсү үчүн канчалык даражада сүйүүгө , мээримдүүлүккө муктаж экенин түшүнсүн . Себеби , жаш баланын Мээримге болгон муктаждыгы анын тамакка же кийимге болгон муктаждыгынан кем эмес . Атүгүл , кээде жаш балдар тамактын аздыгынан же начардыгынан ооруп калганы сыяктуу эле , Мээримге суусагандыгы себебинен ооруга чалдыгуусу мүмкүн .

Ата - энеси же тарбиячынын балага жакшы мамиле менен көңүл буруусу аздыгынан , аны жакшы көрөөрүн байкай албайт же байкаса да (ошол учурда) ишенбет . Көпчүлүк адамдар ойлогондой жакшы көрүү , мээримин төгүү бул - баланы кучактоо же аны өөп коюу эле эмес . Анын түрлөрү , жолдору өте көп . Биздин назарыбызды арзыбаган кичине көрүнгөн нерселер бала үчүн өтө чоң таасир бериши мүмкүн .

Тарбиячы менен баланын ортосундагы сүйүүнү көбөйтүүчү нерселер : Белек берүү ; жылмаюу ; Жакшы мамиле жасоо ; Ал менен чогуу (бирге) болуп , аралашуу , жөнөкөй болуу (No 1 схеманы караңыз) ,

Схема 1

Тарбиячынын бала менен чогуу бирге болуунун пайдалары

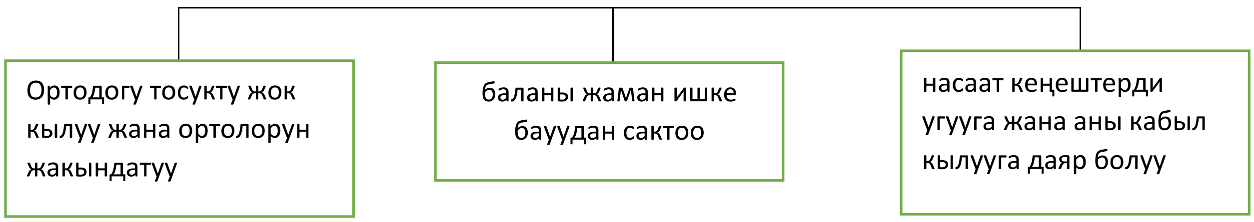

Тарбиячы менен баланын ортосундагы сүйүүнү пайда кылуучу иштер :

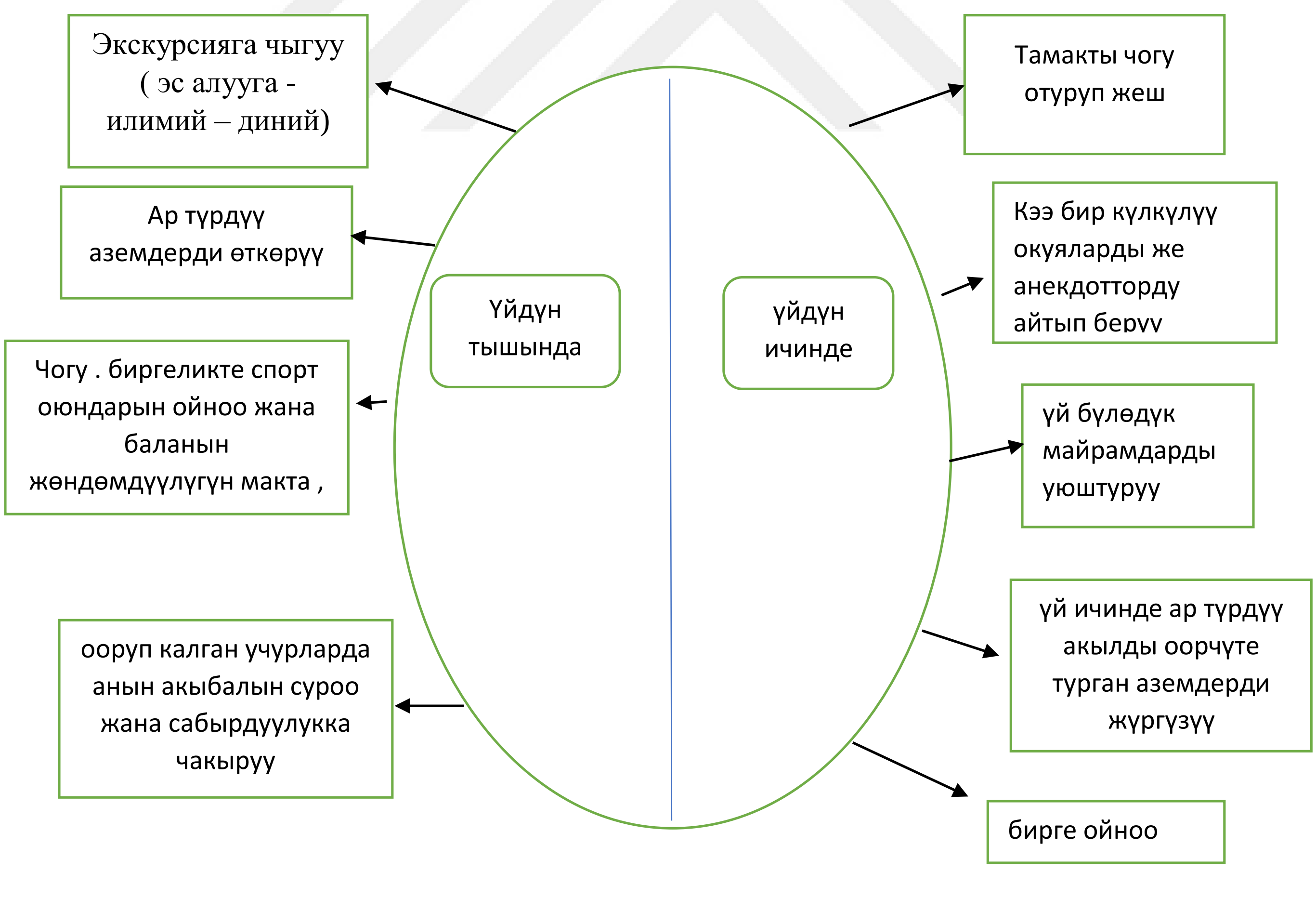

Сурамжылоодо респонденттерге , « Сиз эмнеге ишенесиз » - деген сурообузга 98 % респондент « Аллага ишенем Кудайга / » ишенеринен маалымат беришти . Бирок , алардын 4 % Кудайга кээде ишенсе , кээде ишенбейт , 2 % респондент өздөрүн атеист экендигин белгилеп откон . Ал эми , Табигый күчтөргө 26 % ишенет . Астрологияга 22 % ишенег (№ 1 таблицаны караңыз) .

Таблица 1

Респонденттердин ишеними

		Жооп (% менен)		
		Ооба	**| Жок**	**жооп бере албайм**
	Аллага ишенем Кудайга	98	0	2
	Кудайга кээде ишенсем , кээде ишенбейм	4	72	24
	Табигый күчтөргө ишенем	26	60	14
	Астрологияга ишенем	22	70	8
	Атеист	2	86	12

Динге ишенгендердин 41 % ишенген дининдеги жөрөлгөлөрдү дайыма жасашат . Жөрөлгөлөргө куран окуу , намазга жыгылуу , зияратчылык кылуу , орозо тутуу ж . б . жөрөлгөлөр боюнча соз болгон . Жалпы респонденттердин 42, 6 % жөрөлгөлөрдү сакташат , бирок такай эмес . 6 % респондент , ислам динин туткан жаштар жөрөлгөлөрдү жасашпайт жана 11, 1 % респондент бул суроого жооп бере алган жок .

Таблица 2

Диндеги жөрөлгөлөрдү сактоо

No		Жооп (%)
1	Дайыма жасайм	40,7
2	Сактайм , бирок такай эмес	42,6
3	Жасабайм	5,6
4	Жооп бере албайм	11,1

Диндеги жоролголордү сактоодо , Сиз мечитке барасызбы , барсаңыз кандай убакыттын аралыгында ? - деген сурообузга 48 % респондент жумасына бир жолу » , 8 % - « айына бир жолу » , 4 % - « жарым жылда бир жолу » , 6 % - жылына бир жолу » барышат экен , Респонденттердин 34 % - мечитке барбайт . Алардын көпчүлүк пайызын кыздар белгилешти . Жаштардын арасында 48 % жумасына мечитке барышын эки коз карашта карасак болот . Биринчиден жаштардын ислам динине жакшы көз карашта карап , жаман жолдорго барбагандыгы , коомго тийгизген таасиринин , адамкерчилик , ыйман , боорукерлик жана башка жакшы жөрөлгөлөр менен алектенүүсү . Экинчиден , окуп жаткан жаштар , жума күнү мечитке жума намазга барууну мактанчылык катарында , сабактан качып , калптарды айтып , андан кийин өз кызыкчылыктарын көздөп кеткендер да жок эмес . Андан тышкары айрым жерлерде терротистик көз караштагы ислам динин жабынып алган молдолордун сөзүнө киришип , коом үчүн коркуну алып келүүдө . Сурамжылоонун негизги жыйынтыктары менен № 1 диаграммадан таанышсаңыздар болот .

Диаграмма 1 .

Мечитке баргандар

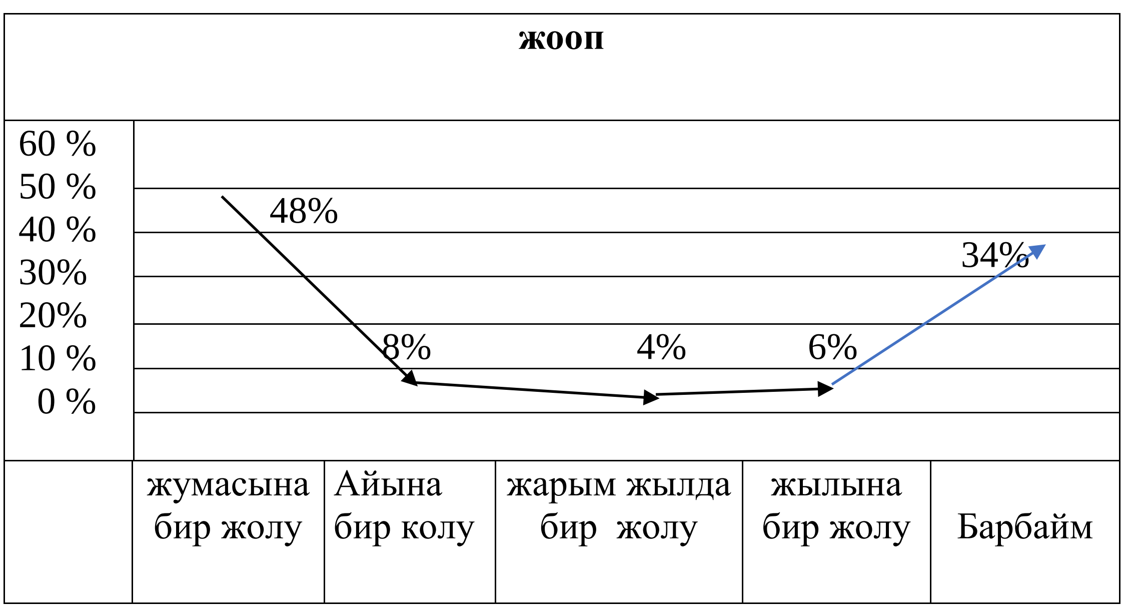

Жаны муундун үйдөгү же мектеттеги алардан талап кылынган иштерге Харин чыгууларынын көп себеттерин азыркы кезде чечмелей алаттырбыз . Бул - ата же мугалим тараптан келген көрсөтмөнүн бала менен эч кандай байланысты болбогондугунда б . а . сүйүү сезимдеринин ишти аткарууга түрткү берүүчү сезимдерин сүйүү мамилелер менен байланышта толук кандуу болбогондугунда ,

Сурамжылоого алынган респонденттердин 47, 6 % үй бүлөдөгү тарбиянын негизинде динге ишенип калышкан . Ошону менен бирге . 19 % жаштар руханий жактан изденүү жана айланасындагы адамдардын тийгизген таасиринен динге ишенген . 9. 5 % линий адабияттардын тийгизген таасири астында ишенсе , 4, 8 % материалдык кыйынчылыкка дуушар болгондо ишенүүгө мажбур болгон (No 3 таблицаны караңыз) .

Таблица 3

Динге ишенүүгө түрткү болгон таасирлер

No		**Жооп(%)**
1	Руханий жактан изденүү	19, 0
2	Материалык жактан кыйынчылык	4, 8
3	Үй - бүлөдөгү тарбия	47. 6
4	. Айланамдагы адамдардын тийгизген таасири	19.0
5	. Диний адабияттардын тийгизген таасири	9,5

Тарбиялоочуларга балдар менен иштеше ала турган чойрөнү жаратууга активдүү иш - аракеттерди кылуусу зарыл . Бул үйдүн ичинде ла сыртында да

Үйдүн ичиндегилер болсо булар :

Тез кайталанып туруучу отурумдар (жыйындар) . Мисалы : тамактануу убактарында . Ата - эне мында кээ бир таасир берүүчү иш - аракеттерди жасай алат . Мисалы : а) Балага даамдуу тамактан : " бул сага белек " - деген сөз менен тартуу кылуу (ал канчалык чоңойсо дагы) , же " ғамак сага (жактыбы ? " - деген суроо менен ? же " мындан дагы каалайсынбы ? " ж . б . . . . б) Дасторкондо

кубанычты жаратуучу пайгамбар САВ өмүр баянына , же арнактуу сахабаларынын жашоолорунан , се ата - энелердин балалык чагына жакшы номор , тамаша солордү айтып берүү ;

Үйде же мектеrre тарбиялоочу кичинекей майрамма окшого отурушту уютура алат . Ошол аз убакыттын ичинде пайдалуу оронду откорүп , майрамды алып баруучуну жана балдарды ар кандай ролдорду аткарууга дайындайт . Мисалы , бироо Куранды окуу менен баштаса , башкасы хадис окуп , үчүнчүсү ата - эне же мугалимге тиешелүү сөздөрдү айтат . Кадимки кассетага жазуучу , үндү бийик чыгаруучу микрофондору менен болгон магнитафонду колдонушса болот . Майрамды эстелик үчүн жаздырып коёт . О , тарбиялоону " озүн зарыл жетишкен караты сезе турган ылайыктуу мактоо создерүн айтуу менен тартынчаак баланын жан дүйнөсүн бекемдөөчү болот . Аларга Куран Каримли окуу менен ийгиликке жеткен шейхтин же бир ардактуу мугалимдин артыкчылыктарын айттырабыз ж . б . Бала ардактуу сөздөрдү үйрөнүп жана аларга бекем сүйүү менен амал кылат .

Сейиллоо дагы бала менен тарбиялоочунун ортосундагы жакшы мамилени бекемдейт . Сейилдөө ички дүйнөгө жакшы нерселерди , эскерүүлөрү менен таасир бере турган болуш керек . Ошондо баланын назары Аллах жараткан тоолорго , бак - дарактарга , канаттуларга , айбанаттарга бөлүнүп , Алла Тааланы сүйүүгө , аны улуктоого , анын белгилерине ой жүгүртүүгө , илимий изилдөөгө кызыгуусу пайда болот .

Балдар менен бирге жандуу куруучу ишке киришүү . Мында чектелген максаттар бар . Мисалы : ылайыктуу журналдарды , жакшы китептерди окуу . Өзгөчө сүрөттөрү менен берилген илимий энциклопедиялар , илимий темадагы кызыктуу , таасир берүүчү , көптөгөн сүрөттөрдү камтыгандар балага окууга , изилдөөгө болгон кызыгууну туудурат . Ошондой эле . убакыттан пайдаланууга , космосту , деңиздерди , изилдеген илимий тасмаларды , кээ бир театрлаштырылган пайдалуу оюндарды көрүүгө умтулат . Бул фильмдерди көргөндөн кийин суроо - жооп , дискуссияны

уюштуруу керек . Оору убактарын аны суроо менен , сакайтуусуна , оорудан жеңилдөөсүнө , сабыр кылуусуна кайдалуу .

Динге ишенген респонденттер . Аллага Кудайга ишенимг 39 , 2 % белгилегендей , « жашоонун маанисин » ала алышат . Руханий жактан 23 , 5 0 1 баныса , 27 . 5 % Асашоодогу туруктуулукту ала алат . Болгону 9 , 8 % моралдык колдоого ээ боло алат (№ 4 таблицаны караныз) .

Таблица 4

Аллага / Кудайга ишениүү эмне берет

.

		жооп (%)
1	Жашоонун маанисин	39.2
2	Руханий жактан баюу	23.5
3	Моралдык колдоо	9,8
4	Жашоодогу туруктуулукту	27,5

Сиз башка динге кандай мамиле кыласыз ? – деген сурообузга , 12, 2 % жактыруу менен карашат , 28, 6 % сыйлоо менен карашат , 10, 2 % айырмасы деле жок же ба кайдыгер мамиле кылышат . Ошондой эле 30, 6 % респондент жактырбайт жана 18, 4 % тескери мамиле кылат (No 5 таблицаны караныз) .

Эмне себептен , 30, 6 % респондент башка диндерди жактырбоо менен карагандыгы , Кыргызстандагы ар кандай диндердин көптүгү жана башка диндердин маанисин түшүнбөгөндүгү жана аларга 18, 4 % тескери , агрессивдүү мамиле кылышат .

Таблица 5.

Башка динге болгон мамиле

No		жооп (%)
1	Жактыруу менен	12,2
2	Сыйлоо менен	28,6
3	Айырмасы деле жок	10,2
4	Жактырбайм	30,6
5	Тескери	18,4

Сурамжылоого катышкандардын дээрлик тени 45, 7 % , линге байланыс кан мыйзамдарды билишпейт . Ошого карабастан , 37 % респондент Кыргызстандагы динге байланышкан мыйзамдарды билишет . Ал эми 17, 4 % респондент жооп бере албайт . Анткени алардын мындай мыйзамдар менен кабары жок (No 6 таблицаны караныз) .

Таблица 6

Респонденттердин Кыргызстандагы динге байланышкан мыйзамдарды билүүсү

		Жооп (%)
	Ооба	37 , 0
	Жок	45 . 7
	жооп бере албайм	17,4

Диний маалыматтарды жаштар көбүнчө 60 , 9 % диний китептерден ала алышат . Демек , диний китептердин ичиндеги маалыматтарды мамлекеттик тараптан көзөмөлдөөнү күчөтүү зарыл . Диний баракчалар да бирин - бири кайталаган жана бекер таратылгандыктан көчөдө , дааратканаларда , таштандыларда калып жаткандыгы да диний маалыматтарга болгон ишенимден иренжитип койбосуна ким кепилдик бере алат . Ошого карабастан , 8 , 7 % респондент маалыматтарды диний баракчалардан ата алышат . Радиодон диний коз караштагы маалыматтарды сурамжылоого тартылган бир да респондент маалымат булак катары белгилеген жок жана телеберүүдөн болгону 2 , 2 % респондент маалымат алган . Башка ! маалыматтардан , койуналарынан , үй - бүлөсүнөн , туугандарынан , досторунан , даавaтчылардан , мечит , медреселерден жана маалымат алышпайт ала алышат . Жаштар биздин келечегибиз болгондуктан , аларга тура маалымат берүү келечектин ишин алга алган болобуз . Окуу жайларында да тура маалыматтар жөнүндө камтыган сабактар , окуу программалары иштелип чыкса абдан жакшы болот эле (No 7 таблицаны караныз) .

Таблица 7

Респонденттер үчүн диний маалыматтар

боюнча негизги булактар

No	Маалыматтар	Жооп (%)
1	гезит , журнал	4,3
2	елеберүү	2,2
3	радио	0,0
4	диний китептерден	60,9
5	диний баракчалар	8,7
6	башка	23,9

Сиз алган маалымат булактар Сизге канчалык деңгээлде таасирин тийгизет ? - деген суроообузга , спонденттердин 36, 2 % абдан жогору баалап беришкен . 29, 8 % орто деңгээлде деп жооп беришти , 19, 1 % жогору бааласа , 2. 1 % төмен баалады . Анын ичинен 12, 8 % жооп бере алган жок , анткени алар дин тууралуу маалыматтар менен тааныштыгы жок (No 2 диаграмманы қараңыз) .

Диаграмма 2

Снз алган маалымат булактар

Сизге канчалык деңгээлде таасирин тийгизет

40,00					
35,00	**36,20%**		**29,80%**		
30,00					
25,00					
20,00		**19,10%**			
15,00					**12,80%**
10,00					
5,00				**2,10%**	
0,00					
	Абдан жогору	жогору	орто	томен	Жооп бере Албаим

Азыркы учурда жастар үчүн абдан актуалдуу болгон маселелердин бири үй - бүлө куруудагы салтанатту жөрөлгөлөр боюнча респонденттер төмөндөгүдөй жоопторду берди . ЗАГС жана Нике аркылуу үй - бүлө курууга аракет кылышат . Бул болсо , мамлекет менен диндин шайкеш өнүгүүсүнөн кабар берет . 23, 4 % Нике аркылуу үй - бүлө куруусун жашырган жок , анткени плар кудай алдында ак болсо болдук деп эсептешет . 2, 1 % респонденттер жарандык үй - бүлөдө жашаганды жактырышат . Ал эми 4, 3 % жаштар бул маселе боюнча ойлонуша элек (No 8 таблицаны караңыз) .

Таблица 8

Сиз үй - бүлөлү же үй - бүлөсүз болсоңуз төмөндөгү жооптордун кайсынысына кошуласыз .

No		Жооп (%)
1	ЗАГС аркылуу	4,3
2	Нике аркылуу	23,4
3	ЗАГС жана Нике аркылуу	66,0
4	Жарандык (гражданский брак) Үй бүлө	2,1
5	Жооп бере албайм жооп	4,3

Келечекте диндин негизинде чыр - чатактар чыгышы мүмкүнбү ? - деген суроoбузга 56 , 3 % ресрондент « Ооба , мүмкүн » деп жооп беришти . Анткени акыркы учурдагы түштүк аймагында болуп жаткан окуялар ушундай тыянак чыгарууга мажбур жасайт . Алардын 25 % бул скроого жооп бере албайт » жана 19 % « жок . чыкпайт » деп жооп беришти . Бирок , оптимистердин айтымы боюнча , ушундай социалдык - экономикалык абалда жер - жүзүндө тынчтык орносо экен . Буга албетте , мамлекеттик , дүйнөлүк . жергиликтүү деңгээлде чара көрүшүбүз керек . (№ 3 диаграмманы караңыз) .

Диаграмма 3

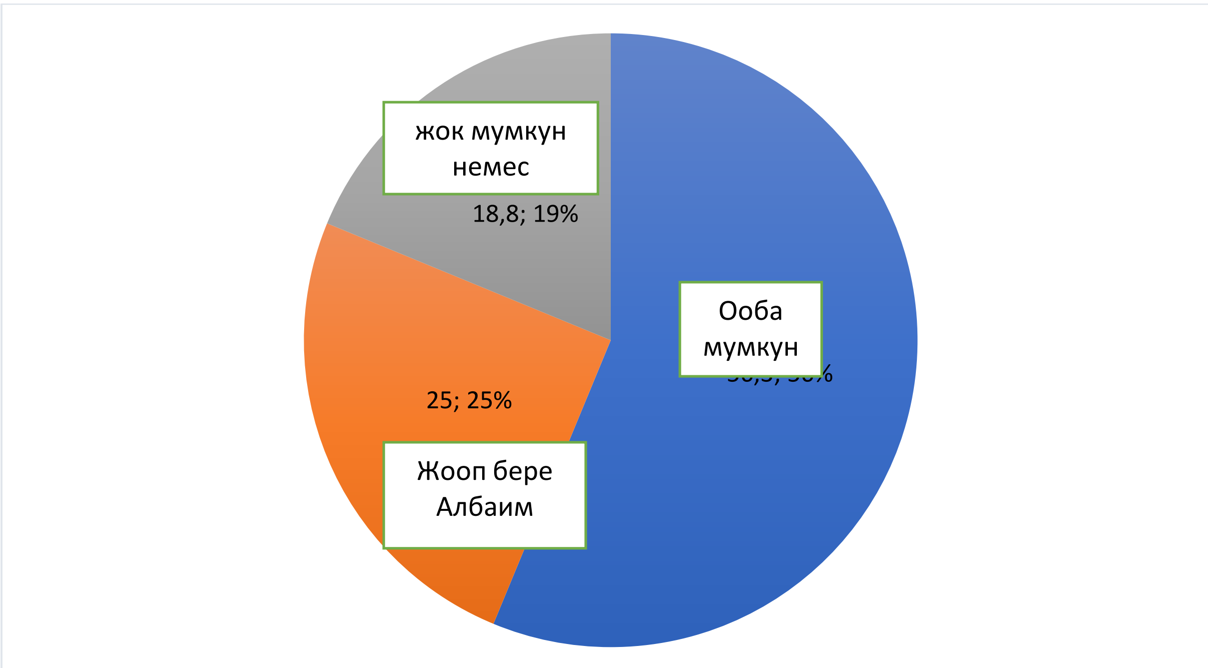

Сиздин оюңуз боюнча , эмне үчүн жаштар секталарга кирип кетип жатышат ? - деген ачык суроробузга , жаштар диндин так маанисин билишпегендиктен , материалдык жактан муктаж болгон учурларында ар кандай секталарга өтүп кетишүүдө .

Жаш балдарды тарбиялоодо , ири диндердин көргөзмөсү боюнча тарбиялоо зарыл . Ата - эненин же бала тарбиялоочунун айткан акыл насааттары динсиз бала үчүн жетишсиз же балага акыл - насаат айтканда бийик даражада турган дининин көргөзгөн адеп - ахлагына чыйратыш керек . Себеби . эгерде жаш өспүрүм динисиз тарбияланса ал тарбия ara жетишсиз же жетиштүү болгон күндө да анын ислам динине болгон сүйүүсү жана көз карашы өспөйт .

Жыйынтыктоо

Кыргызстанда исламдын азыркы учурдагы абалы , анын дүйнөлүк саясатка жана эл аралык мамилелерге тийгизген таасири , анын ичиндеги агымдар жана багыттар , деструктивдүү көрүнүштөр , алардын есептер жетиштүү изилдене элек . Бул багытта айрым макалалар , ороoралар жарык көргөн менен фундаменталдуу изилдөөлөр жок .

Магистрдик иштин максатына жана милдетине жети үчүн социологиядык изилдөө жана адабияттарды талдоо менен жаздык .

Сурамжылоодо респонденттерге , « Сиз эмнеге ишенесиз » - деген суроoбузга 98 % респондент « Аллага ишенем Кудайга / » ишенеринен маалымат беришти . Бирок , алардын 4 % Кудайга кээде ишенсе , кээде ишенбейт , 2 % респондент өздөрүн атеист экендигин белгилеп өткөн . Ал эми , Табигый күчтөргө 26 % ишенет , Астрологияга 22 % ишенет .

Диний маалыматтарды жаштар көбүнчө 60 , 9 % диний китептерден ала алышат . Демек , диний китептердин ичиндеги маалыматтарды мамлекеттик тараптан көзөмөлдөөнү күчөтүү зарыл . Диний баракчалар да бирин - бири кайталаган жана бекер таратылгандыктан көчөдө , даaраtканаларда , таштандыларда калып жаткандыгы да диний маалыматтарга болгон ишенимден иренжитип койбосуна ким кепилдик бере алат . Ошого 1 1 карабастан , 8 , 7 % респондент маалыматтарды диний баракчалардан ала алышат . Радиодон диний көз караштагы маалыматтарды сурамжылоого тартылган бир да респондент маалымат булак катары белгилеген жок жана телеберүүдөн болгону 2 , 2 % респондент маалымат алган . Башка ! маалыматтардан , кошуналарынан , үй - бүлөсүнөн , туугандарынан , досторунан , дааватчылардан , мечит , медреселерден жана маалымат алышпайт ала алышат . Жаштар биздин келечегибиз болгондуктан , аларга тура маалымат берүү келечектин ишин алга алган болобуз . Окуу жайларында

да тура маалыматтар жөнүндө камтыган сабактар , окуу программалары иштелип чыкса абдан жакшы болот эле .

Азыркы учурда жаштар үчүн абдан актуалдуу болгон маселелердин при үй - бүлө куруудагы салтанатту жөрөлгөлөр боюнча респонденттер томондогүдөй жоопторду берди . ЗАГС жана Нике аркылуу үй - бүлө курууга аракет кылышат . Бул болсо , мамлекет менен диндин шайкеш өнүгүүсүнөн кабар берет . 23 , 4 % Нике аркылуу үй - бүлө куруусун жашырган жок , анткени алар Кудай алдында ак болсо болдук деп эсептешет . 2 , 1 % респонденттер жарандык үй - бүлөдө жашаганды жактырышат . Ал эми 4 , 3 % жаштар бул маселе боюнча ойлонуша элек .

Жыйынтыктап келип , төмөндөгүдөй сунуштарды бере алабыз :

1 . Ибн Халдундун социологиялык көз каршын мындан ары өнүктүрүү керек жана Батыштын окумуштууларынын эмгектерине таянбастан , Чыгыш окумуштууларынын эмгектерин кеңири пайдалануу абзел ;

2 . Дин социологиясының теориясын жана башка парадигмаларды кыргыз тилинде же мамлекеттик тилде жайылтуу керек , себеби мамлекеттик тилде маалыматтардын аздыгынан илимий деңгээлде иш жүргүзүү абдан кыйын ;

3. Мечиттер менен мечитке баргандардын саны көбөйгөн , өзгөчө жаштардын арасында басымдуулук кылууда дээрлик , 48 % респондент жумасына бир жолу , анын ичинде басымдуулугу эркектер ;

4. Дин тууралуу маалыматтардын деңгээлин жогорулатууда мамлекеттик көзөмөлгө алуу керек , анткени ар кандай маалымыттыр жаштарга таркатылууда , аларга терс таасирин тийгизиши ыктымал :

5. Ар кандай секталарды каттоодо жарандардын коопсуздугун коргобосо , диний чыр - чатактарды ошол секталар алып келиши ыктымал .

Пайдаланылган адабияттардын тизмеси :

1. Абдылдаев С . Теория направленного взрыва / / Веч . Бишкек . - 2003. - 14 нояб.

2. Азима АКУНОВА . Тамырын жайган диний агымдар - Б . 2000.

3. Бергер П.,Лукман Т.Социальное конструирование реальности.М., 1995.–С.39.

4. Бурдье П . Социологии политики . / Пер . с фран . - М . : 1993. С . 330.

5. Бурдье П . Ошол эле жерде . С . 72.

6. Бурханов А . , Карин Э . Экстремизм в Центральной Азии . – Алматы : анакер , - С . 35.

7. Вебер М . Избранные произведения . М . : « Прогресс » , 1990. С . 628.

8. Варзанова Т . И . Церковь и молодежь / / Социология и общество . Тезисы Первого Всероссийского социологического конгресса « Общество социология : новые реалии и новые идеи » . С . 177.

9. Гидденс Э . Социология . / Пер . с англ . - М . : 1999. С . 97.

10. « Дин кызматкерлеринин сабатсыздыгы экстремисттердин көбейүшүнө ыңгай жаратууда » , - / / « Инфоцентр Антитеррор » , 30 января 2009.

11. Дюркгейм Э . Социология . Её предмет , метод , предназначение . – М . : Канон , 1995. С . 39.

12. Дюркгейм Э . О разделение общественного труда . Метод социологии . Пер . с фарн . - М . : 1991. С . 36.

13. Дворкин А . Л . « Честная игра » сайентологов Миссионерское обозрение . 1996. № 7.

14. Историко - социологический трактат Ибн Халдуна « Мукаддима » . М . , 196 РАХМАТ5 ; Игнатенко А . А . Ибн - Хальдун . М . , 1980 .

15. Ионин Л . Г . Социология культуры ; Учебное пособие . - М . : Издательская корпорация « Логос » , 1996 . - С . 173 - 178.

16. Коранические сказания . М . , 1991 . С . 44.

17.Кравченко С. А. и др.Социология :парадигмы и темы .- М.,1998.-С.420

18. Кузнецова Т . Н . Церковь Объединения как ядро Движения Объединения Сан - Мен Муна / / Миссионерское ободрение , 1997. № 5.

19. Лукман Т . Социальное конструирование реальности . М . , - С . 145.

20. Малтабаров Б . А . Религия и социально - политические процессы в Кыргызстане . – Б . , 2002. – С . 78.

21.Малиновский Б.Магия,наука и религия.Магический кристал.-М.1992.-С.110.

22. Мертон Р.Социальная теория и социальная структура/Соцuе ,1992, 3.С.105.

23. Маркс К . , Энгельс Ф . Соч . , 2 изд . , Том 21. С . 310.

24. Марип ТАЙЧАБАРОВ . Диний жоопкерчилик күчөтүлбөсө күлгө отуруп калабыз Диний жоопкерчилик күчөтүлбесе күлгө отуруп калабыз . – / / " Кыргыз Туусу " , 11. 2008.

25.Молдалиев О.А.Радикальный ислам:угроза или фантазия.Веч.Бишкек.-2003.

26. Мчедлов М . П . о религиозности российской молодежи / / Социологические исследования . 1998. No 6.

27. Отец социологии - Ибн Халдун . Наука , вдохновленная Кораном . Мухамед Саляхетдинов , председатель Ассоциации общественных объединений " Собрание " – 2006.

28. Нетрадиционные религии в посткоммунистической России . Материалы круглого стола / / Вопросы философии . 1996. No 12.

29. Олпорт Г . Становление : Основные положения психологии личности . – М . : Смысл , 2000. – С . 213 – 214.

30. Парсонс т . Некоторые проблемы общей теории в социологии . - М . :ИНИОН РАН , 1994. С . 80,

31. Парсонс Т . Система современных обществ / Пер . с англ . Под ред . Ковolевой М . С . – М . : Аспект Пресс , 1997. С . 24.
32. Парсонс Т . Понятие общества : компоненты и их взаимоотношения / Современная западная теоретическая социология . - М . : 1994 . С . 104.
33. Плетнева М,Владимирова Е.Ловцы душі//Вечерний Бишкек.»28,2000.-С.5.
34. Радклифф - Браун А . Структура и функции в примитивном обществе . Религия и общество . – М . , 1996 . – С . 438.
35. Религиозный экстремизм на юге Кыргызстана набирает темпы / / АКИpress. - 2003. - 13. авг .
36. Сорокин П . А . Общедоступный учебник социологии : Статьи разных лет . М . : Наука , 1994 . - С . 49, 57.
37.Социум и разум.Рационалистические течения в арабо-исламской общественно-политической мысли Средневековья Рационалистическая традиция и современность:Ближний и Средний Восток.М.1990.С.160-164.
38. Социология сегодня . Проблемы и перспективы . — М . : Прогресс , 2004 . – С . 135.
39. Социум и разум . Рационалистические течения в арабо - исламской общественно - политической мысли Средневековья Рационалистическая традиция и современность : Ближний и Средний Восток . М . , 1990 . С . 160 - 164.
40.Социология:парадигмы и темы М.Издательство«АНКИЛ»,1998.С.19-24.
41. Социология молодежи : Учебник / под редакцией В . Т . Лисовского . – СПБ . : Изд - во С . - Петербургского университета , 1996. – С . 399 - 400.
42. Скок А . С . Технологические основы военно - социологического исследования . - М . , 1996. – С . 89.

43. Танчер В . К . Собирание и обработка материалон конкретного исследования религиозности . (По материалам Украины) / / Конкретные исследования современных религиозных верований (Методика , организация , результаты) . - М . : Мысль , 1967 . - С . 69 - 70 .

44.Тошенко Ж . Т . Социология . Общий курс . - 2 - е изд . – М . : Прометей ; Юрайт , 1998. - С . 387 - 388.

45. Угринович Д . М . Введение в религиоведение . – 2 - е изд . – М . : Мысль . 1985. - С . 127.

46. Филатова О . Г . Социология религии . - СПб , 2000. – С . 58

47. Ханглинтон с . Столкновение цивилизаций / Хрестоматия по политологии . – М . : Гардарика . – С . 232 - 235.

48. Шайлообек ДҮЙШЕЕВ . Мектептер турат жокуруп , мечиттер турат кок чийип . – / / 17. 10. 2008.

49. Шалин В . В . толерантность (культурная норма или политическая необходимость0. Краснодар , 2000. – С . 1982 - 201. 50. Яблоков И . Н . Социология религии . — М . : Мысль , 1979 . - С . 130.

51. Ядов В . А . стратегия социологического исследования . Описание , объяснение , понимание социальной реальности . – М . , 1998 . – С . 319 - 334

Тиркеме 1

Социологиялык изилдөөнүн программасы

Иштин актуалдуулугу . Кыргызстанда дин маселесинин азыркы Учурдагы абалы , анын дүйнөлүк саясатка жана эл аралык мамилелерге тингизген таасири , анын ичиндеги агымдар жана багыттар , деструктивдүү көрүнүктор , аларды шарттаган себептер жетиштүү изилдене элек . Бул багытта айрым макалалар , брошюралар жарык көргөн менен фундаменталдуу изилдөөлөр жокко эсе . Коомдук гуманитардык илимдерибиздеги бул кемчиликти Республикалык масштапта көңүл булурбаса , кагаз гага бетинде калууда . Мамлекет менен диндин ортосундагы мамилелерден тартып , исламдын дүйнөдөгү азыркы учурдагы абалын , анын ичиндеги экстремисттик көрүнүштөрдүн пайда болуу себептерин терен ачып берүүчү материалдыр жокко эсе . Ушундай кырдаалда дин маселелери жаштарга түздөн - түз таасирин тийгизбей койбойт .

Демек , иштин актуалдуулугу диний ишеним инсандын рухий өнүгүүсүн калыптандыруудагы эң маанилүү фактор болуп келген . Бардык эле диндердин негизги темасы адам , сүйүү , бала , таалим - тарбия болуп келген . Орто кылымдагы коомдук түзүлүш менен азыркы учурдагы коомдук түзүлүштүн айырмасы бар болсода , улуу адам , коомдук байланыш маселелери бирдей бойдон калууда . Ошондуктан , Кыргызстандагы козу карындай жайнаган ар кандай диний агымдардын , секталардын мамлекеттин тышкары жүргүзгөн саясаты жалпы социалдык - экономикалык абалга терс таасирин тийгизүүдө , өзгөчө андай кубулуштун курманчылыгына жаштар кабыл болушууда . Бул жерде мамлекеттик деңгээлде каттуу тартип , илимий анализ жүргүзүлбөсө , дүйнө жүзүнө коркунуч туудурган терротизм маселеси да бизди каттап келишинде күмөн жок .

Ибн Халдундун эмгектери Ислам дининин негизинде жасылгандыктан , ислам динин туткан жаштарды суроого аракеттендик жана улуу ойчулдун

циклдик теориясында айтылғандай келечекааттардын колунд болгондуктан жаттарды сурoого туура келли

Социологиялык изилдөөнүн предмети болуп , ислам динин уткандардын жаштардын , динге болгон көз караштары , ой - икирлери

Социологиялык изилдөөнүн объектиси катарында 16 жанта 35 жашка чейинки жаштар камтылды .

Социологиялык изилдөөнүн максаты азыркы кыргыз коомундагы жаттардын динге болгон мамилесин талдоо жана ар кандай секталарга , диний партияларга болгон көз карашын аныктоо .

коюулган максатка жетиш үчүн төмөндөгүдөй **милдеттер коюулду** .

- социологиялык ыкманын негизинде изилдөө жүргүзүү

- откоол мезгилдеги кыргыз коомуна ар кандай диндердин тийгизген таасирин чагылдыруу ;

- азыркы абалда жаштардын секталарга өтүп кетүүсүн аныктоо ;

- социологиялык изилдөөнүн жардамы менен ислам динин туткан жаштардын башка динге болгон мамилесин аныктоо .

Иштеги изилдөөнүн эмпирикалык негизин Бишкек шаарында жаштар арасында жүргүзүлгөн социологиялык изилдөөнүн жыйынтыктары эсептелет . Андан тышкары диний социологиялык материалдарга тиешеси бар малыматтык материалдар кенири колдонулду . Атайын изилдөөнүн максатын чагылдырган ts сурамжылоо түзүлдү . 05

Изилдөөнүн ыкмасы жаштар арасында анкеталык сурамжылоо , сурамжылоого ислам динин туткан 100 респондент катышты . Изилдөө 1 Бишкек шаарында университететтин жанында өткөн жаштарды экзит - пол dee ыкмасы аркылуу жана квоттук тандалма аркылуу суралды .

Инструментарий . Бул изилдөөдө жекеме жеке респондент менен пикир алышуу 20 - 30 минутага созулду . Анын жыйынтыктары SPSS прогмаммасы аркылуу иштелип чыкты

Тиркеме 2

К . КАРАСАЕВ АТЫНДАГЫ БИШКЕК ГУМАНИТАРДЫК УНИВЕРСИТЕТИ

социология КАФЕДРАСЫ

СУРАМЖЫЛОО

« Дин социологиясынын өнүгүүсүндө Ибн Халдундун ролу » аттуу темадагы социологиялык изилдөө . Бишкек гуманитардык Университеттин 2 курсунун магистранты Сизди социологиялык изилдөөгө катышууңузду суранат .

Изилдөөнүн максаты жаштардын динге богон ишенимдүүлүгүн азыркы учурдагы абалын талдоо жана келечегине анализ жүргүзүү . Бул изилдөө илимий деңгээлде жүргүзүлүп жаткандыктан Сиздин жоопторуңуз ананимдүү бойдон калат , фамилияңызды көрсөтпөй деле койсоңуз болот .

1. Урматтуу респондент , Сиз эмнеге ишенесиз ?

No		Жооп		
		Ооба	жок	жооп бере албайм
1	Аллага ишенем Кудайга /			
2	Кээде ишенсем , кээде ишенбейм			
3	Табигый күчтөргө ишенем			
4	Астрологияга ишенем			
5	Атеист			
6	Башка жазыңыз --- --			

2. Сизди кайсы диндин жөрөлгөлөрү кызыктырат ?

---

3. Сиз ишенген диндеги жөрөлгөлөрдү жасайсызбы ?

No		Жооп
1	Дайыма жасайм	
2	Сактайм , бирок такай эмес	
3	жасабайм	
4	жооп бере албайм	

4. Сиз мечитке барасызбы ?

No		жооп
1	жумасына бир жолу	
2	Айына бир жолу	
3	Жарым жылда бир жолу	
4	Жылына бир жолу	
5	Барбайм	

5. Сиздин динге ишенүүнүгө эмне түрткү болду ?

No		Жооп
1	Руханий жактан изденүү	
2	Материалык жактан кыйынчылык	
3	Үй - бүлөдөгү тарбия	
4	Айламдагы адамдардын тийгизген таасири	
5	Диний адабияттардын тийгизген таасири	
6	Башка	

6.Сиздин Аллага / Кудайга / ишенимиңиз эмне берет ?

No		Жооп
1	Жашоонун маанисин	
2	Руханий жактан баюу	
3	Моралдык колдоо	
4	Жашоодогу туруктуулукту	

7. Сиздин оюнуз боюнча , эмне үчүн жаштар секталарга кирип кетип жатышат ?

--

--

No		Жооп
1	Жактыруу менен	
2	Сыйлоо менен	
3	Айырмасы деле жок	
4	Жактырбайм	
5	Тескери	

9. Хизб - ут - Тахрир партиясынын диндин негизинде жүргүзгөн саясий ишмердүүлүгү мамлекеттик коопсуздукка таасирин тийгизеби ?

----

10. Келечекте диндин негизинде чыр - чатактар чыгышы мүмкүнбү ?

No		Жооп
1	Ооба , мүмкүн	
2	Жок , мүмкүн эмес	
3	Жооп бере албайм	

11.Кыргызстанда динге байланышкан мыйзамдарды билесизби

а) . Ооба
б) . Жок
в) . Жооп бере албайм

12. Диний маалыматтарды кайсы булактардан аласыз ?

1. гезит , журнал
2. телеберүү
3. радио
4. диний китептерден
5. диний баракчалар ,
6. башка ---

13. Сиз алган маалымат булактары Сизге канчалык деңгээлде таасирин тийгизет ?

1. абдан жогору
2. жогору
3. орто
4. төмен
5. жооп бере албайм

14. Сиз уй - бүлөлү же үй - бүлөсүз болсоңуз төмөндөгү жооптордун кайсынысына кошуласыз ?

1. ЗАГС аркылуу
2. Нике аркылуу 3. ЗАГС жана Нике аркылуу
4. Жарандык (гражданский брак) Үй - бүлө
5. Жооп бере албайм

15 . Сурамжылоого болгон Сиздин кошумчакыз

ДЕМОГРАФИЯ

16.Жынысы

аял ---------------------------

эркек------------------------

17. Үй - бүлөлүк абал

16-17
18-19
20-24
25-29
30-35

17. Үй - бүлөөлү

1. Бойдок - 21 суроого өтүңүз
2. Жарандык Үй - бүлө
3. Үй - бүлөлу
4. Ажырашкам
5. жесир

19.Улутуңүз

1. Кыргыз
2. Орус
3. Башка

20 .Билимиыз

1. Толук эмес орто
2. Орто
3. Атайын орто
4. Бүтпеген жогорку
5. Жогорку

РАХМАТ

ДЕМОГРАФИЯ

No	Жынысы	%
1	аял	52,0
2	эркек	48,0

No	Жаш күрагы	%
1	16-17	16,0
2	18-19	24,0
3	20-24	34,0
4	25-29	12,0
5	30-35	14,0

	Үй – бүлөөлүк абал	%
1	Бойдок - 21 суроого өтүңүз	70,0
2	Жарандык Үй - бүлө	4,0
3	Үй - бүлөлу	24,0
4	Ажырашкам	2,0
6	Жесир	0,0

No	Улуту	%
1	Кыргыз	64,0
2	Орус	20,0
3	Башка	16,0

No	Билими	%
1	Толук эмес орто	10,0
2	Орто	36,0
3	Атайын орто	6,0
4	Бүтпеген жогорку	28,0
5	Жогорку	20,0